

МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА»**

(14-15 вересня 2018 року)

Харків
2018

УДК 340.11(063)
А 43

Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства.

А 43 Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 14-15 вересня 2018 року). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2018. – 112 с.

ISBN 978-617-7640-25-6

У збірнику представлені матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування сучасного законодавства». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, історії політичних та правових вчень, конституційного, муніципального права, міжнародного публічного та приватного права, права Європейського союзу, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного, господарського, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340.11(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Гладкий В.В. МІНЛИВІСТЬ І ЗАНЕПАД ЗАКОНОДАВСТВА: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ	5
Голодна А.С. ВІДМІННІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ВІД ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА	10
Єрмакова Г.С. РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ ЄС	13
Korneyko O.M. TYPICAL FEATURES OF STALINISM AS THE SPECIFIC FORM OF TOTALITARIAN REGIME.....	16
Косенкова А.Г. ІНСТИТУТ БЕНЕФІЦІАРНОГО ВЛАСНИКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	20
Поліщук В.С. ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОГО З ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ.....	24

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Власенко А.А. ВІДПОВІДНІСТЬ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА, КОНСТИТУЦІЇ, А ТАКОЖ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ З ОСНОВНИМИ ПРИНЦИПАМИ РИМСЬКОГО ПРАВА.....	29
--	----

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Хоружа А.В. ЩОДО ПРОБЛЕМИ МІЛІТАРИЗАЦІЇ АРКТИКИ.....	32
--	----

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Голютяк-Пенкальська М.В. ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ У ПОЛЬЩІ. НОВИЙ МЕХАНІЗМ ПОПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ ЧИ ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	36
Голютяк-Пенкальська М.В. ЦУКРОВИЙ ПОДАТОК В ЄВРОПІ. КРОК ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ, ЧИ НОВИЙ ПОДАТКОВИЙ ТЯГАР ДЛЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ.....	42

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кернична С.Я. ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН	47
--	----

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ворона В.В. ПОХІДНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО	53
Коліса Я.Ю. РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ.....	57

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Cisko Lukáš

LEGAL COMPARISON OF TRANSFER OF THE RISK OF DAMAGE
TO THE GOODS IN THE CONTRACT OF SALE IN BUSINESS 61

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Діхтярь А.В.

ДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ
ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ 67

Клочок В.В.

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП
АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА 70

Паливода Т.В.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ 73

Saliy S.L.

BANKING SYSTEM IN TERMS OF COOPERATION
WITH INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS 75

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Сілкова А.О.

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ
ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ) 80

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Власенко А.А.

ПРО ВИЯВЛЕННЯ СИМУЛЯТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ В ПРОЦЕСІ
ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
ПСИХОДІАГНОСТИЧНИМИ МЕТОДАМИ 86

Лешкевич Т.С.

ПРОБЛЕМА ПІДБОРУ ПОДІБНОГО ОБ'ЄКТА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ
ВАРТOSTІ МАШИН ТА ОБЛАДНАННЯ, ЩО НЕ ПРЕДСТАВЛЕНІ
НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ УКРАЇНИ
У СУДОВІЙ ТОВАРОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ 90

Печонко С.П.

ВИЗНАЧЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТА ВАРТOSTІ СПОРТИВНОГО ОДЯГУ
В СУДОВІЙ ТОВАРОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ 94

Сливка І.Ю.

ЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ НЕВЕРБАЛЬНИХ СИГНАЛІВ В КОНТЕКСТІ ДОПИТУ 98

Шило А.В.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ШЛЯХОМ
ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВИЛУЧЕНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ
ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ 104

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Гладкий В.В.

аспірант,

*Навчально-науковий інститут права
імені князя Володимира Великого*

МІНЛИВІСТЬ І ЗАНЕПАД ЗАКОНОДАВСТВА: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Видатний американський філософ і теоретик права Лон Фуллер (Lon Luvois Fuller) у фундаментальній праці «Анатомія права» наголошував на тому, що «для нормального співіснування людей потрібні правила, котрі підтримуватимуть між ними мир, примушуватимуть їх справедливо поводитися один з одним та забезпечуватимуть умови для їхньої ефективної співпраці» [1, с. 15]. Подібну думку ще в 1879 р. висловлював й фундатор соціологічного напрямку в теорії права С. А. Муромцев стверджуючи, що норми є певним атрибутом порядку [2, с. 57]. Утім, з цим твердженням можна погодитися в повній мірі, якщо разом з тим брати до уваги і те, що норми є атрибутом й багатьох форм безладу. Власне, норми поведінки – це інструмент, за допомогою котрого досягається, як порядок, так і хаос у суспільстві, державі. Тим часом, очевидним в цьому питанні є те, що визначає порядок і хаос, досягнуті за допомогою норм, людина, їх сукупність [3, с. 35], – переважно той, хто розробляє та приймає відповідні норми, а в подальшому – змінює (зокрема, доповнює) або ж скасовує їх, з одного боку; той, хто реалізує ці норми, з іншого боку. Це важливо розуміти у тому контексті, що правове регулювання здійснюється для того щоби забезпечити інтереси того, хто регулює, та/або того, хто делегував регулятору це повноваження.

В означеному контексті звернемо увагу на те, що законодавство (у сенсі юридично значимих правил поведінки людей) постійно змінюється [4, с. 37], що цілком закономірно, адже в світі за участю людини чи незалежно від її волі змінюється все та повсякчас. При цьому, під *змінюванням законодавства* ми розуміємо вияв правового регулювання, що сутнісним чином полягає у тому, що компетентним суб'єктом нормотворення у передбаченому законодавством порядку здійснюється комплекс нормотворчих дій, якими чинне законодавство доповнюється новою нормою або діюча норма законодавства скасовується, зазнає змін. Тобто, зміна законодавства – це його закономірна властивість, яка виявляється у реальному перетворенні правил поведінки, що відображається на соціальному житті людини та, таким чином, має особливе соціально-правове значення, а, відтак, потребує належного здійснення.

Разом із цим, звернемо увагу на те, що за загальним правилом соціально-правова сутність та значимість управління змінами визначається як сутністю зміни (як такої), так і тим, що саме змінюється, в якому контексті це змінюється. З огляду на вказане, в аспекті питання, котре ми розглядаємо, слід зауважити, зокрема, наступне: (1) зміна правил здійснення суспільних відносин, особливостей перебігу процесів у суспільстві – це питання, що стосується соціального життя людини, яке є основою його нормального буття, як суспільної істоти, а, тому, відповідна зміна має бути обґрунтованою, виправданою; (2) правове регулювання здійснюється для того щоби забезпечити інтереси регулятора та/або його довірителя; (3) будь-які несподівані зміни, що стосуються речей та явищ, які є важливим для людини, сприймаються людиною в якості негативних наслідків мінливості цих об'єктів (рівень негативного відношення до змінюваності речей та явищ, як правило, є неоднаковою для різних суспільств, на що вказує відома Теорія Герта Хофстеде [5]); (4) правове регулювання повинно змінюватись, знижуючи рівень невизначеності майбутнього в соціальному житті

людини у тих питаннях, розв'язання яких гарантоване суб'єктом нормотворчої діяльності (відтак, окреслена зміна, тоді, коли вона є наслідком фактичної зміни реалізації суспільних відносин, процесів у суспільстві – у результаті їх еволюції, – сприяє соціальному життю людини).

Саме тому, зміна законодавства та управління цими змінами мають відбуватись в інтересах людини, суспільства та держави [6, с. 1]. Відтак, у практичній дійсності означена зміна відбуваються саме у результаті зміни цієї дійсності, котра зачіпає інтереси вказаних суб'єктів та «мобілізує» державу до нормотворчої діяльності для підтримання актуальності правового регулювання та його здатності зменшувати негативний вплив неочевидності змін у соціальних відносинах, соціальних процесах, що для людини наповнені певними ризиками. Утім, слід звернути увагу й на те, що держава в межах централізованого правового регулювання повинна врегульовувати лише те, що вона здатна належним чином врегулювати, зважаючи на засаду доцільності втручання у правовідносини, котрі вона врегульовує. З огляду на це, окремі сфери життєдіяльності суспільства та членів суспільства врегульовуються децентралізованим чином, зокрема, шляхом локального правового регулювання. Тому, управління змінами в правовому регулюванні ґрунтуються на тому, що той, хто здійснює централізоване правове регулювання, повинен встановлювати межі для локального правового регулювання таким чином, щоби у процесі здійснення цього регулювання не відбулось підміни централізованого регулювання, а також те, щоби воно не було звужено та іншим чином спотворене.

Утім, слід констатувати той факт, що сьогочасне законодавство у більшості держав світу змінюється без належного управління. Це стосується як «інфантильних» демократій (зокрема, України), так і «зрілих» демократичних держав (за виключенням декотрих з них, приміром, ФРН, Швейцарії). При цьому вказане досить часто безпосередньо стосується також і таких важливих питань, як

приведення правового регулювання у відповідність до вимог часу, адже постійне «вдосконалення» будь-якого законодавчого акту, спрямоване на приведення його у відповідність до вимог часу шляхом продукування нового масиву положень законодавства (зокрема, підзаконних актів), у дійсності, може спричинити *інфляцію* відповідного законодавчого акту, що недопустимо. Відтак, держава, намагаючись максимальним чином врегулювати усі процеси, що відбуваються у суспільстві, знизивши рівень невизначеності (двозначності) майбутнього, збільшивши рівень очікуваності наслідків юридично значимих діянь суб'єктів права, знецінює таким чином встановлений нею комплекс правил поведінки. Це вказує на те, що держава бере на себе завдання у такому об'ємі, з яким вона не спроможна впоратися, знецінюючи свою роль у регулюванні відносин та процесів, що мають місце у суспільстві.

Отже, підводячи підсумок викладеному, зазначимо наступне: якщо більшістю того, що не обумовлено людиною, однак, спроможне впливати на неї, людська істота не здатна управляти, зокрема, змінювати це, то, значна більшість того, що обумовлено психофізіологічною активністю цієї істоти, переважно піддається людському управлінню. Негативні наслідки здійснюваного людиною процесу, яким вона управляє, вказує на якість управління та дозволяє встановити відповідальну особу за відповідні наслідки. Це пояснюється тим, що хаос у суспільстві, державі, як наслідок зміни правил поведінки людини, є результатом або відповідного недбальства (чи протиправної самовпевненості), або неефективності існуючого механізму правового регулювання у відповідному масштабі, або ж цілеспрямованої дії, спрямованої на руйнування правопорядку потужними інструментами підтримання правопорядку (вказане, на що ми вже у тій чи іншій мірі звертали увагу [див., напр.: 7-9], є формою прояву корупції).

Некритична, а іноді – відверто безглузда зміна законодавства, що обумовлює критичне збільшення маси норм законодавства, яка

нарощує невизначеність соціального життя та його юридичних наслідків, знецінює принцип законності, загрожує пануванню права тощо. Тому, провокування цього явища, яке можна позначити терміном «інфляція законодавства», може використовуватись також і в якості ефективної зброї для деструкції держав шляхом привнесення хаосу у соціальне життя громадян, зниження довіри до інститутів влади та поваги до закону.

Список використаних джерел:

1. Fuller L.L. *Anatomy of the Law*. New York: The New American Library, 1969. 192 p.
2. Муромцев С.А. Определение и основное разделение права / вступит, статья, коммент. д-ра юрид. наук, проф. Ю.И. Гревцова; 2-е изд., доп. СПб.: Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. 224 с.
3. Гладкий В.В. Концептуалізація інформатизації про стан корупції у державних органах України. Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Хмельницький, 23–30 квітня 2018 р.). Хмельницький: Вид-во Хмельн. ун-ту управл. та права, 2018. С. 35–38.
4. Гладкий В.В. Проблемы универсального понимания термина «юридическая ответственность»: исторический контекст. Актуальные научные исследования в современном мире. 2017. Вып. 4(24), Ч. 9. С. 37–50.
5. Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M. *Allemaal andersdenkenden: omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Uitgeverij Business Contact, 2017. 430 p.
6. Гладкий В.В. Отдельные вопросы правотворческой деятельности Национальной полиции Украины. *Zakon*. 2016. С. 1–2. DOI:10.5281/zenodo.439726.
7. Гладкий В.В. Дифузія антиконкурентної та корупційної практики. Конкуренція та конкурентна політика очима професіоналів та молоді: зб. матеріалів Міжнар. наук. інтернет-конф. (Київ, 15 червня 2018 р.) / ред. кол.: О.І. Білянський, С.Г. Гудзенко, Д.Е. Федорчук, Д.П. Чередніченко, В.М. Талах, В.О. Кожевніков. Київ: Вид-во Антимонопольного комітету України, 2018. С. 93–107.
8. Гладкий В.В. Долгосрочные перспективы преобразований в Украине в свете антикоррупционной политики. Юридичні науки: проблеми та перспективи: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ,

19–20 травня 2017 р.): у 2-х ч. Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 50–53.

9. Гладкий В.В. Децентралізація влади та її корупційні ризики. Правовий вимір конституційної та кримінальної юрисдикції в Україні та світі. Перші юридичні читання: збірка тез доповідей Всеукр. дистанц. наук. конф., присвяч. 20-річчю заснування економ.-прав. факультету (Одеса, 27 квітня 2018 р.) / за заг. ред. Л.О. Корчевної, І.А. Дришлюка; уклад. А.В. Левенець, О.В. Нарожна. Одеса: Фенікс, 2018. С. 101–104.

Голодна А.С.

студентка,

*Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету*

ВІДМІННІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА ВІД ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА

В історії філософсько-правової думки існували різні підходи до визначення філософії права та її предмета. Так, Г. Гегель вважав її філософською наукою про право, що має своїм предметом ідею права. Російський філософ С. Франк розумів філософію права як вчення про суспільний ідеал. У сучасній філософії права її предмет також визначається по-різному. Як відзначав Дж. Коллінгвуд, філософська свідомість ніколи не думає просто про об'єкт, але, міркуючи про будь-який об'єкт, вона також висловлює власну думку про нього. Тому філософію можна назвати думкою іншого порядку – думкою про думку.

Філософія прагне до розуміння, осмислення належних цінностей і змістів, розкриває світ таким, яким він повинен бути. Цей світ утворених цінностей і змістів дає людині стимул для зміни буття, оскільки те, що повинно бути, сприймається ним як ідеальне стосовно того, що існує в реальності. Тому юриспруденція, вивчаючи закономірності функціонування чинного права, описує

право таким, яким воно є, а філософія права – таким, яким воно повинно бути. На основі цієї ідеальної правової норми філософія права оцінює дійсну правову реальність. Важливо підкреслити, що філософія права прагне не просто пояснити правову реальність, яка протистоїть людині, а зрозуміти цю реальність [5, с. 13].

На сьогодні філософія права розширює власний предмет, трансформує деякі застарілі погляди та виводить їх на більш високий рівень узагальнення. Крім цього, як справедливо зазначає В. В. Шкода, «правова філософія як методологія не відривається від практики права. Можна сказати, що вона обслуговує практику. Це – поглиблена раціоналізація однієї окремої царини людського досвіду» [1, с. 35].

Як вже зазначалось, питання про предмет філософії права є неоднозначним та дискусійним підходи щодо його вирішення є різними. Можна припустити, що підходів до предмета філософії права стільки, скільки існує філософських систем, а виявлення предмета філософії права неможливо без чіткого визначення ставлення дослідника до самого феномену права, тобто до того, що, власне, і має бути досліджено.

З цього приводу Г. В. Ф. Гегель у своїй знаменитій праці «Філософія права» писав таке: «Визначення предмета не є природним нашим надбанням. Кожна людина має пальці, може отримати у своє розпорядження кисть та краски, але це ще не робить її живописцем. Точно так полягає справа і з мисленням. Думка про право не є дещо таке, чим кожен наділений безпосередньо; тільки правильне мислення є знанням та пізнання предмета, і наше пізнання повинно бути науковим» [2, с. 19].

В. С. Нерсесянц зазначає: «дещо спрощуючи, можна сказати: філософське пізнання, філософія (за її предметом, методом тощо) – сфера всезагального, право та правознавство – сфера особливого, істина про право, що розшуковуються філософією права, як і будь-яка істина, – конкретна» [3, с. 14-15].

Як зазначає С. І. Максимов «якщо у загальному плані філософія представляє собою вчення про граничні засади людського буття, тоді, відповідно, філософія права може бути визначена, як учення про граничні засади права як одного з способів людського буття» [4, с. 90].

Філософія права – це філософське вчення про право, що відповідає на питання, які виникають у правовій сфері методом філософії. Її предметом є насамперед виявлення змісту права, а також обґрунтування розуміння цього змісту. Наведене визначення не охоплює всього різноманіття проблем філософії права, але дає змогу зосередитися на її стрижневій ідеї, пов'язаній з уявленням про право як спосіб людського буття

Відповідно до вищевикладеного, серед науковців немає єдиного підходу до визначення місця філософії права в системі інших наук. Але незважаючи на це філософія, філософія права, загальна теорія права тісно переплітаються між собою, певним чином взаємодоповнюють, доповнюють та сприяють одна одній. За своїм статусом філософія права становить комплексну, суміжну дисципліну, що перебуває на межі філософії та юриспруденції. Ця обставина вимагає чіткого визначення її місця і ролі в системі філософії та правознавства.

Незважаючи на тісний зв'язок філософії права з названими науками, вона має свій власний предмет, що не дублює їхні предмети дослідження.

Список використаних джерел:

1. Шкода В.В. Вступ до правової філософії. – Х.: Фоліо, 1997. – 223 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Соч., т. 7, М-Л., 1934. – 425 с.
3. Нерсесянц В.С. Философия права. Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 652 с.
4. Максимов С.І. Про філософське осмислення права (до питання про предмет філософії права) // Вісник Акад. прав. наук України. – 1998. – № 2.
5. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

Єрмакова Г.С.

*кандидат філософських наук, доцент,
Міжрегіональна Академія управління персоналом;
докторант,
Інститут законодавства Верховної Ради України*

РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ ВІДНОСИН В НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ ЄС

Об'єктивність та доцільність існування моделей державно-церковних відносин пояснюється через наступне:

– по-перше, більшість європейських країн відносилися до романо-германської правової родини, а інтеграція ЄС та формування єдиної системи права, яка на період 1950–1960 рр. була об'єктивною необхідністю, відбувалося на засадах та принципах, покладених в основу романо-германського права, але опрацьованих на базисі норм церковного права;

– по-друге, більшість традицій політичної організації влади в країнах ЄС сформувалися в період панування та зрощення інститутів світської влади (монархії) із церквою. Це відносилось до періоду Середньовіччя та нового часу, але саме в цей період були закладені основи демократичних процесів;

– по-третє, саме церква тривалий час формувала систему морально-етичних цінностей більшості європейських соціумів на етапі становлення національних держав. Це обумовило спільність суспільної свідомості багатьох націй, а відтак могло і стало фактичним потужним та міцним базисом для інтеграції на рівні політичного та правового виміру, які формувалися виходячи із базових засад суспільних світоглядних принципів, сформованих під впливом Церкви.

В умовах єдиної Європи виключне значення для встановлення національних моделей державно-церковних відносин мали навіть не стільки національні уряди, скільки наднаціональне політичне керівництво ЄС, яке формувало єдину систему права ЄС.

Наприклад, в Договорі про функціонування Європейського Союзу існує ціла низка положень, які стосуються релігійних прав людини та статусу релігійних організацій і відношення до них з боку національного уряду та загальноєвропейських інституцій. Зокрема відповідно до ст. 10 вказаного Договору «визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз спрямовується на боротьбу проти дискримінації на підставі релігії або віри» [1, с. 50-53]. Таким чином, ЄС з повагою відноситься до релігійних прав та особливостей релігійного виховання та віросповідання своїх громадян, декларуючи таке право на рівні фундаментальних принципів існування ЄС та принципів реалізації внутрішньої політики ЄС.

При цьому, відповідно до ч. 1 ст. 17 Договору про функціонування Європейського Союзу «Союз поважає та не порушує національний правовий статус церков, релігійних об'єднань та громад у державах-членах. Союз такою ж мірою поважає визнаний відповідно до національного права статус всіх світоглядних та неконфесійних організацій. Визнаючи за цими церквами та організаціями їхню особливу сутність та їхній особливий внесок, Союз підтримує відкритий, прозорий та регулярний діалог з ними» [1, с. 50-53]. На наш погляд наведена норма, є вихідним правовим базисом організації державно-церковних відносин не лише між національними урядами та церквами в кожній окремій державі, але і у відносинах між церквою та ЄС.

Слід наголосити і на тому, що ЄС не лише декларує наведені засади загальноєвропейської моделі державно-церковних відносин, але і гарантує їх дотримання та практичне втілення. Так, відповідно до ч. 1 ст. 19 Договору про функціонування Європейського Союзу «без шкоди іншим положенням Договорів та в межах повноважень, наданих ними Союзу, Рада, діючи одностайно згідно з особливою законодавчою процедурою та після отримання згоди Європейського Парламенту, може вжити заходів, необхідних для боротьби проти

дискримінації в тому числі на підставі релігії або віри» [1 с. 50-53]. Таким чином, вже на фундаментальному засадницькому рівні ЄС визнає роль Церкви та встановлює досить унікальну модель відносин: з одного боку – інтеграційне утворення, що діє через свої органи управління, з іншого – церква, яка діє через власні інститути. Аналіз положень договору засвідчує на тому, що ЄС визнає той факт, що церква є інтеграційним мережевим утворенням, яке об'єднує в собі різні релігійні організації та осередки, але при цьому має певну загальну централізовану політику та власні представницькі органи.

Загалом, необхідно зауважити на тому, що позиція ЄС в сфері встановлення державно-церковних відносин та закріплення їх на певному законодавчому рівні ґрунтується на двох ключових аспектах:

- закріплення та гарантування релігійних прав і свобод особам та громадянам ЄС;

- досягнення збалансованого розвитку всіх без виключення релігійних течій та організацій, які не пропагують проти закріплених та визнаних на загальноєвропейському рівні цінностей.

Перший напрямок розкривається через закріпленій у ст. 9 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод принцип свободи совісті та віросповідання. ЄС через свої інституційні органи та норми права ЄС регламентує, що «кожен має право на свободу думки, совісті та релігії; це право включає свободу змінювати свою релігію або переконання, а також свободу сповідувати свою релігію або переконання під час богослужіння, навчання, виконання та дотримання релігійної практики і ритуальних обрядів як одноособово, так і спільно з іншими, як прилюдно, так і приватно» [3]. Гарантування другого принципу відбулося шляхом прийняття Рекомендацій ПАРЄ «Святотатство, релігійні образи та ворожі висловлювання на адресу осіб у зв'язку з їхньою релігією» № 1805 (2007) від 27.06.2007 року.

Список використаних джерел:

1. Договір про функціонування Європейського Союзу: [Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/с 83/01)] // Офіційний вісник Європейського Союзу. – № С 83/1. – 403 с.
2. Здіорук С. Політика ЄС у сфері суспільно-релігійних та державно-церковних відносин / С. Здіорук, В. Токман [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/May08/04.htm>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

Korneyko O.M.

Postgraduate,

Lesya Ukrainka Eastern European National University

TYPICAL FEATURES OF STALINISM AS THE SPECIFIC FORM OF TOTALITARIAN REGIME

The problem of defining and classifying the anti-democratic state regimes takes a significant place among the issues of theoretical and legal sciences. Today, the most general classification provides the division of this group into two primary forms: the authoritarian and the totalitarian regimes. Nevertheless, none of these forms is homogeneous, and, in the historical perspective, they both had different peculiarities depending on the country in which the regime was implemented. The regimes of some modern states have all the features of authoritarianism. However, only a few states can be characterized as totalitarian today. Therefore, totalitarianism is a more appropriate subject for the retrospective analysis.

The twentieth century was the period of the emergence and the highest development of totalitarianism. Robert Bedeski highlights the following typical features of this state regime: the declarative

identification of a state and a ruling party headed by a charismatic leader; the availability of an official ideology; the use of terrorist and propaganda tools to gain the support of the masses and overcome the dissenting elements; the modernization of technologies and use of scientific achievements to control the individual citizens [1, p. 4]. These are the most common features that can be used to describe all varieties of totalitarian regimes that have existed in the historical perspective.

Different states have undertaken the attempts to introduce the totalitarian regime, including Italy, Germany, and the Soviet Union as the most significant examples. However, only in the latter case, the totalitarian state was able to survive for a sufficiently long period to go through a series of organic and gradual democratic transformations at the end of its existence [1, p. 4]. It makes the Soviet totalitarianism a particularly interesting subject of study. It has reached the anti-democratic peak during the reign of Joseph Stalin, through which this period of totalitarian development of the Soviet state regime is usually referred to as «Stalinism».

Stalinism has not been homogeneous, developing throughout the whole period of its existence. However, the scientists distinguish six major features that were inherent in it throughout its development. They include:

- a highly centralized economy with the state ownership of all the key facilities;
- formation of bureaucracy as a closed social group of privileged elites;
- political control over the artistic and cultural spheres;
- total politicization of all aspects of human life;
- personal dictatorship built on repression and use of secret police;
- conservative ideology that contradicts the previous revolutionary ideas while simultaneously declaring their supremacy in determining the strategy of the state development [3, p. 6].

Another approach to Stalinism in the general context of the totalitarian regimes provides a slightly different classification of its

typical features. In this case, the features are more detailed and tied to the concrete realities of life during the reign of Joseph Stalin. They include the following items:

- power monopoly of the Bolshevik Party supported by a strong bureaucratic mechanism;
- personal cult of Joseph Stalin;
- complete subordination of all social and cultural institutions to the state;
- an absence of a legal opposition and intolerance to the dissenting elements;
- destruction of democratic institutions and leveling up of the role of individual councils and public organizations;
- creation of a powerful repressive apparatus.
- a policy of denationalization of the Soviet republics [2, p. 110].

It is evident that the second classification is more specific. At the same time, it includes a number of aspects that were typical to the previous forms of the Soviet state regime, such as the party's power monopoly and the lack of legal opposition. Therefore, only some of these features can be identified as defining to Stalinism. Based on the analysis and synthesis of the given classifications, it is possible to outline the following distinguishing features of Stalinism:

- centralized and total power of the ruling elite over the public and private spheres of human lives;
- the existence of a powerful bureaucratic mechanism, posed by a closed social group with numerous privileges;
- the personal dictatorship of Joseph Stalin and the availability of the cult of his person, supported by propaganda and extensive repressive mechanism;
- full subordination of any citizens' representative formations to the party authorities and lack of opportunities for the citizens to influence the state;
- intolerance to the dissenting citizens, utilization of force and terrorist methods against them;

– denationalization of the Soviet republics through their forceful assimilation with the nominal (Russian) culture.

This list of characteristics shows that Stalinism simultaneously lies within the criteria defining the totalitarian regime (considering its identity with the typical features of totalitarianism listed at the beginning of this work) and has the sufficient amount of distinctive elements to stand out against the generalized background as its separate sub-type. Summing up the above, although it is commonly accepted to refer to the Soviet regime as the generalized “totalitarian” one, it had gone through numerous stages, which differed significantly from one another. Stalinism was the totalitarian peak of the Soviet regime. The presence of specific features and methods of exercising the state power which characterized the period of its domination demonstrates the impossibility to clearly generalize the features of totalitarianism without taking into account the specific historical forms that it gained.

References:

1. Bedesky R. Authoritarian System. // Government and Politics / – Oxford: EOLSS Publishers Co Ltd, 2010. – (1). – P. 91–103.
2. Kenez P. A History of the Soviet Union from the Beginning to the End / Peter Kenez. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 342 с. – (Second edition).
3. Todd A. The European Dictatorships: Hitler, Stalin, Mussolini / Allan Todd. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Косенкова А.Г.
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУТ БЕНЕФІЦІАРНОГО ВЛАСНИКА В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Зазвичай під «бенефіціарним власником» розуміється реальний власник компанії, тобто той, кому компанія належить не юридично, а фактично, а також той, хто оказує суттєвий вплив на господарську діяльність компанії та прийняття рішень, фактично отримує дохід та має повне право на його розпорядження.

Відповідно до абз. 2 ст. 3 Модельної конвенції Організації економічного співробітництва і розвитку «будь-який термін, не визначений у Конвенції, має, якщо з контексту не випливає інше, те значення, яке надається йому законодавством цієї держави стосовно податків, на які поширюється діє цієї Конвенції».

На сьогоднішній день українське податкове законодавство містить декілька визначень поняття «бенефіціарний власник». Так, ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» встановлює, що кінцевий бенефіціарний власник (контролер) – фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив

шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самотійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі. При цьому кінцевим бенефіціарним власником (контролером) не може бути особа, яка має формальне право на 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі, але є агентом, номінальним утримувачем (номінальним власником) або є тільки посередником щодо такого права [1].

У той же час, вищезгаданий Закон не містить тлумачення понять «агент», «номінальний утримувач (власник)» та/або «посередник отриманого доходу». Натомість, Національний банк України в своєму Листі від 10 лютого 2017 року № 25-0008/10883 роз'яснює, що «номінальним власником (утримувачем) доходу є особа, яка від свого імені управляє корпоративними правами іншої особи – реального кінцевого бенефіціарного власника (контролера) в інтересах останнього. На думку Національного банку процедура використання послуг номінального сервісу може реалізовуватися, наприклад, таким чином: у пакеті документів офшорної компанії міститься документ «Declaration of Trust»; цей документ підписується як реальним власником компанії, так і номінальним власником (утримувачем) та підтверджує, хто саме є реальним власником компанії. Крім того, номінальні власники можуть передавати повноваження на управління офшором реальному власнику шляхом підписання довіреності. Відповідно до цієї довіреності бенефіціар має право діяти від імені номінального власника (утримувача) [2].

Вищий адміністративний суд України, надаючи тлумачення терміна «бенефіціарний (фактичний) отримувач (власник) доходу», у своєму рішенні від 24.03.2014 р. № К/800/52155/13 виходить із того, що «фактичний отримувач доходу» не має тлумачитися в вузькому, технічному сенсі, його значення слід визначати виходячи

з мети, завдань міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, таких як «уникнення від сплати податків», і з урахуванням таких основних принципів, як-то «запобігання зловживання положеннями договору». Для визначення особи як фактичного отримувача доходу, така особа повинна володіти не тільки правом на отримання доходу, але і, як слідує з міжнародної практики застосування угод про уникнення подвійного оподаткування, повинна бути особою, яка визначає подальшу економічну долю доходу [3].

Таким чином, Вищий адміністративний суд України фактично виходить з того, що для визнання особи як фактичного отримувача доходу (бенефіціарного власника) необхідним є не тільки наявність правових підстав для безпосереднього отримання доходу, але і того, що така особа повинна бути безпосереднім вигодоотримувачем, тобто особою, яка отримує вигоду від доходу та визначає його подальшу економічну долю. При визначенні фактичного отримувача доходу слід також враховувати виконувані функції та покладені на нерезидента ризики.

Ст. 103 Податкового кодексу України стверджує, що бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу для цілей застосування пониженої ставки податку згідно з правилами міжнародного договору України до дивідендів, процентів, роялті, винагород тощо нерезидента, отриманих із джерел в Україні, вважається особа, що має право на отримання таких доходів. При цьому бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу не може бути юридична або фізична особа, навіть якщо така особа має право на отримання доходу, але є агентом, номінальним утримувачем (номінальним власником) або є тільки посередником щодо такого доходу [4]. У той же час, Податковий кодекс не містить визначень понять «агент», «номінальний утримувач» та «посередник» щодо такого доходу.

Виходячи з вищенаведених визначень можна зробити висновок, що *бенефіціарним власником (бенефіціаром) є особа, яка має*

вирішальний вплив на господарську діяльність підприємства та має повне право розпоряджатися прибутком від комерційних операцій, здійснених підприємством від її імені.

Таким чином, можна виокремити наступні критерії визначення основних ознак бенефіціара:

- вирішальний вплив на діяльність підприємства;
- безумовний контроль над підприємством;
- операції, що здійснює підприємство здійснюються від імені такої особи;
- отримання доходу від операції, здійснених підприємством;
- повний економічний контроль над отриманим доходом;
- ризик несення збитків, пов'язаний з володінням власності, а саме, ризик втрати вартості або очікування росту вартості;
- володіння не менш як 25% капіталу підприємства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» – Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 50-51, ст. 2057.
2. Лист Національного банку України від 10.02.2017 р. № 25-0008/10883.
3. Рішення Вищого адміністративного суду України від 24.03.2014 р. № К/800/52155/13.
4. Податковий кодекс України – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст. 112.

Поліщук В.С.

аспірант,

Університет економіки та права «КРОК», м. Київ

ІНСТИТУТ УПОВНОВАЖЕНОГО З ВИКОНАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОДИН З МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Проблема боротьби з корупцією є однією з найбільш актуальних на сьогодні, і життєво необхідною для держави. Корупція розхитує державний лад зсередини, зводить нанівець всі демократичні ініціативи і починання. Для підвищення ефективності боротьби з корупцією необхідний комплекс політичних, правових і моральних заходів, активна громадянська і життєва позиція.

В сучасному глобалізованому світі дотримання правових норм з протидії корупції має забезпечувати конкурентну перевагу. Органи державної влади та місцевого самоврядування, державні компанії, які дотримуються антикорупційної політики, є більш привабливими для працівників і суспільства.

З 2014 року одним з стратегічних елементів механізму протидії корупції в Україні став інститут Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми, створений для реалізації Антикорупційної програми та забезпечення антикорупційної політики в органах державної влади та місцевого самоврядування, державних підприємствах. Він регламентується Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [1].

У цьому контексті слід зазначити, що під механізмом протидії корупції розуміють окремі заходи або їх сукупність (наприклад, заходи, спрямовані на профілактику проявів корупції, запобігання втягуванню посадових осіб у протиправну діяльність тощо), виокремлюючи при цьому окремі різновиди механізму протидії корупції (наприклад, організаційно-правовий, політико-правовий, управлінський, економічний тощо) [4, с. 34].

Поширеним також є підхід щодо розуміння механізму протидії корупції як системи відповідних заходів. Так, Є. Невмержицький визначає поняття антикорупційного механізму як систему політичних, інституційних, соціально-економічних культурних і правових заходів, які суспільство і держава застосовують у протидії корупції. Автор розглядає систему механізмів подолання корупції як сукупність відповідних заходів згідно з розподілом їх по рівнях, які ототожнено з певними суб'єктами подолання корупції (від Президента до ЗМІ та структур громадського контролю) [6, с. 8].

Цілком зрозуміло і варто погодитись з Д. Машлякевичем, що під механізмом запобігання та протидії корупції слід розуміти інтегровану цілісну взаємодіючу сукупність необхідних і достатніх функціональних елементів, за допомогою яких суб'єкт формує раціональну систему впливу на фактори і детермінанти корупції, забезпечує ефективне здійснення протидії корупції [5, с. 225].

Існує необхідність посилення профілактичної ролі Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми як одного з дієвих елементів механізму протидії корупції, оскільки Уповноважений, згідно із Законом України «Про запобігання корупції», є посадовою особою того органу чи того державного підприємства, чи юридичної особи публічного права в якій він працює. Посада Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми прирівнюється до посади осіб, які уповноважені державою на виконання державних функцій або місцевого самоврядування.

Функціональне призначення інституту Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми у боротьбі з корупцією полягає в тому, що він допомагає реалізувати організуючий потенціал, який має система запобігання і протидії як соціальне явище, приводить її в динамічний стан. Це означає, що в рамках цього механізму повинна здійснюватися певна діяльність відповідно до встановлених правил із застосуванням відповідних методів впливу відносно іншого соціального зла, яким є таке негативне явище як корупція.

Серед основних факторів, що сприяють виникненню корупції є недостатній рівень доброчесності окремих осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; відсутність критичного ставлення суспільства до проявів корупції; сприйняття населенням корупції як одного із засобів досягнення бажаного результату.

Для вирішення означених проблем у середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду України до 2020 року як інструменти організаційно-правового механізму протидії корупції запропоновано: програми, уповноважені підрозділи, Єдиний державний реєстр декларацій, стандарти доброчесності, державний контроль над партійними фінансами тощо.

Запровадження інституту Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми у діяльності органів державної влади, обласних державних адміністрацій і рад, державних цільових фондів ставить на меті впровадження механізмів планування та контролю локальної антикорупційної політики (антикорупційних програм) на основі результатів аналізу корупційних ризиків [7].

Реформа антикорупційного законодавства, яка розпочалася восени 2014 року в Україні, позначилася ухваленням Верховною Радою низки важливих законів: Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII, Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [2]. Ці закони заклали фундамент нормативної бази у сфері боротьби з корупцією в країні.

Як зазначає В. Козак, проведення антикорупційної реформи в Україні є важливим механізмом підвищення ефективності державного управління, реалізації замовлення суспільства на вдосконалення надання державними інститутами влади та органами місцевого самоврядування публічних послуг, створення зрозумілих процедур контролю за владою та зменшення корупції [3, с. 269].

На мою думку, Уповноваженому доцільно надати право вносити письмове клопотання щодо звільнення особи із займаної посади, причетної до корупційних діянь, та обов'язково внести зміни в діюче законодавство. Варто заборонити на законодавчому рівні здійснювати тиск на дії Уповноваженого з боку будь-кого в рамках проведення службової перевірки, передбачивши у чинному законодавстві відповідальність за тиск на дії Уповноваженого. В першу чергу, йдеться про трудовий колектив, керівництво того ж Уповноваженого, оскільки зараз ніде немає відповідальності щодо заборони вчиняти тиск.

Пропоную рекомендації щодо Інституту Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми як одного з елементів механізму запобігання і протидії корупції на державному рівні:

1. Незалежність особи Уповноваженого, самостійність прийняття рішень, заборона впливу і тиску на Уповноваженого.

2. Збільшення повноважень Уповноваженого, надання права складати адміністративні протоколи.

3. Дієве посилення ефективності Інституту Уповноваженого в протидії корупції. Держава має забезпечити юридичний захист особи Уповноваженого, надавши йому гарантії безпечного здійснення своїх обов'язків – виявляти і протидіяти корупції.

Отже, хоча антикорупційне законодавство України зазнало важливих позитивних змін, поки воно не в змозі ефективно виконувати функцію стримування корупції у зв'язку з відсутністю ефективних систем протидії і боротьби з корупцією. Інститут Уповноваженого з виконання Антикорупційної програми є важливим механізмом протидії корупції в Україні і він вимагає відповідної правової законодавчої підтримки.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

2. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

3. Козак В. І. Стан корупції в Україні та адміністративна реформа як механізм протидії їй / В. І. Козак // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. – 2013. – Вип. 2. – С. 263–273.

4. Ленкевич О. Ю. Організаційно-правовий механізм боротьби з корупцією на державній службі / О. Ю. Ленкевич // Вісник Східноукраїнського нац. ун-ту ім. Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 34–37.

5. Машлякевич Д. С. Стратегії запобігання і протидії корупції в Україні: монографія / Д. С. Машлякевич, О. М. Литвинов. – Харків: ТОВ «В деле», 2016. – 260 с. С. 172.

6. Невмержицький Є. В. Корупція як соціально-політичний феномен: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02/ Є. В. Невмержицький; НАН України, Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І. Ф. Кураса. – К., 2009. – С. 8.

7. Середньостроковий план пріоритетних дій уряду до 2020 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/volodymyrgroisman/2020-74237613>. – Назва з екрана.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Власенко А.А.

аспірант,

*ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України*

ВІДПОВІДНІСТЬ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА, КОНСТИТУЦІЇ, А ТАКОЖ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ З ОСНОВНИМИ ПРИНЦИПАМИ РИМСЬКОГО ПРАВА

П'ята стаття Конституції затверджує в Україні республіку, єдиним джерелом влади в якій є народ [1]. Основоположним фундаментом національного законодавства країни з даною формою правління є положення Римського права. Відхилення від них формують прецеденти, здатні ініціювати трансформації законодавчого каркаса всієї державної системи, а при певних умовах і моделі державного устрою. Тому моніторинг національного законодавства держави-республіки з точки зору принципів Римського права, Конституції України завжди актуальний.

Метою роботи є оцінка деяких положень законодавства України з позицій Конституції України, основних принципів Римського права.

Законодавство України, засноване на принципах нового Римського (пандектного) права, природно є *receptorem* його основних принципів:

- верховенство права;
- законність;
- рівність всіх перед законом (рівноправність);
- взаємна відповідальність особистості і держави;
- відповідальність за наявності вини [4].

Ці принципи закріплені в Конституції і визначають основи політичної, правової та економічної систем держави. Відхилення від цих принципів, тягне за собою порушення відповідних положень Конституції. Однак з огляду на те, що Україна здобула свою державність порівняно недавно і те, що процес активної законотворчості не завершений, цілком природно спостерігати деяку незавершеність законодавчої конструкції, яку пропонується сприймати як таку собі «хворобу росту».

Так, наприклад, ст. 35 Конституції України затверджує свободу, рівноправність світоглядів і віросповідань, відокремленість держави від релігійних організацій тощо. Однак, відповідно до ст. 73, Кодексу законів про працю України до загальнодержавних святкових (відповідно – неробочих) днів зараховані дні релігійних свят: Різдво Христове, Пасха (Великдень), Трійця [2]. При цьому в Кодексі не уточнюється релігійні свята, якого конкретно релігійного вчення, конфесії оголошуються святковими і неробочими і чим інші «світогляди і віросповідання» гірше з точки зору держави, від якої церква, як відомо, відокремлена. Таким чином ми бачимо пряме порушення принципів Римського права (Верховенство права), а відповідно і Конституції України (стаття 8) що створює регулярні (щорічні), навіть традиційні прецеденти.

Інший приклад. Постановою Кабінету Міністрів України № 389 від 4 червня 2015 року, у зв'язку з прийняттям Закону України від 28 грудня 2014 р. № 76-VII, з переліку громадян що мають права на отримання пільг з оплати послуг за користування житлово-комунальними послугами, пільгою на придбання твердого палива, тощо, виключені деякі соціальні групи [3]. Але Конституція України статтею 22 забороняє «звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» [1, с. 1]. Маємо в наявності порушення принципів верховенства права (ст. 8 Конституції України), законності (ст. 58 Конституції України).

Ми свідомо наводимо приклади, які своєю регулярною повторюваністю, демонстративністю можуть сприяти формуванню в

державі атмосфери правового нігілізму, несумісного з загальноприйнятими принципами Римського права. І те, що в протиріччі з основним принципом Римського права про те, що держава це продукт домовленості між її громадянами за допомогою низки компромісів, егоїзм окремих соціальних груп іноді проявляється так явно, стверджуючи часом владу вулиці, владу анархії, мабуть є прямим наслідком подібних прецедентів.

Гарна новина полягає в тому, що законотворчість є процесом безперервним і при наявності бажання і доброї волі деякі невідповідності у вітчизняному законодавстві цілком можливо усунути, що, безумовно, позитивно вплине на функціонування держави. Наприклад, ми вважаємо, що змінивши ст. 35 Конституції України на користь Православної церкви, можливо, усунути правову колізію закріпивши де-юре фактичне положення і не вносячи в суспільство зайвої напруженості.

Таким чином, визначено, що законодавство України засноване на принципах Римського права, як ідей *dominates* для Конституції України. Також з'ясовано, що ст. 73 Кодексу законів про працю України, постанова Кабінету Міністрів України № 389 від 4 червня 2015 року, в існуючих редакціях, не відповідають даним принципам. виправлення подібних невідповідностей бажано і можливо й позитивно вплине на функціонування української держави.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України. Законодавство України. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Верховна Рада України. Законодавство України. Кодекс законів про працю України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page3>.
3. Верховна Рада України. Законодавство України. Кабінет Міністрів України. Постанова від 4 червня 2015 року № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-п>.
4. Бартошек М. Римское право. Понятия. Термины. Определения. / М. Бартошек. – Москва: Юридическая литература, 1989. – 448 с.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Хоружа А.В.

студентка,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ЩОДО ПРОБЛЕМИ МІЛІТАРИЗАЦІЇ АРКТИКИ

Як відомо, Арктика – це частина земної кулі, обмежена Північним полярним колом, що включає у себе околиці материків Євразія та Північна Америка, а також Північний Льодовитий океан [1, с. 156]. Важливо, що відповідно до міжнародного права статус Арктики регулюється низкою міжнародних угод, до яких належать документи як універсального характеру, так і спеціально прийняті задля впорядкування міждержавних відносин у цьому регіоні. Зокрема, варто згадати Конвенцію ООН з морського права від 10.12.1982 р. (в ній ідеться про статус виключних морських економічних зон і можливості їхнього розширення згідно геологічних особливостей структури континентального шельфу), Іюліссатську декларацію 2008 року (в ній Данія, Норвегія, Канада, США та РФ підтвердили готовність вирішувати спірні питання в Арктичному регіоні виключно шляхом переговорів і розвивати співробітництво в найважливіших галузях), «Оттавська декларація» 1996 р. (положеннями якої створено Арктичну Раду, її роль із кожним роком збільшується у зв'язку з бажанням провідних держав світу (Канада, Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Ісландія, США та РФ) долучитися до роботи у статусі спостерігачів) [3]. Однак, незважаючи на низку міжнародних документів, проблема територіальних посягань між державами залишається невирішеною.

Беручи до уваги вищезазначене, можна визначити, що метою цього дослідження є проведення аналізу питання територіальних

претензій в Арктиці, котрі загрожують міжнародній безпеці та породжують проблему мілітаризації Арктичного регіону.

Почнімо з того, що проблемою міждержавних відносин в Арктиці стає прагнення окремих країн розширити свої виключні морські економічні зони за рахунок претензій на континентальний шельф. Так, значне занепокоєння викликає політика РФ щодо зазначеного регіону. Зокрема, У 2013 році було затверджено Арктичну стратегію Росії на період до 2020 року, за якою встановлюються такі основні завдання, як: забезпечення військової безпеки, охорони державного кордону шляхом підтримання необхідного рівня боєздатності військ, а вже 1 грудня 2014 року в РФ було сформоване спеціальне Об'єднане стратегічне командування «Північ», сферою відповідальності якого є арктичні території. Як можна побачити, такі дії Росії свідчать про її бажання пришвидшити процес мілітаризації Арктичного регіону. З іншого боку, варто згадати про США, котрі не мають прямих територіальних претензій до сусідів, проте намагаються підвищити свою військову присутність у регіоні. Достатньо важливим документом, який визначає ставлення США до Арктики, є прийнята в травні 2013 року Стратегія США для Арктичного регіону, за якою пріоритетами американської політики в Арктиці є забезпечення суверенітету над Аляскою і водами навколо неї та визнання принципу «свободи морів» для Північного Льодовитого океану [3].

Відносно несталою у цьому розуміння є й політика Канади, котра в грудні 2013 року заявила про свої претензії на розширення національної економічної зони, включаючи територію Північного полюсу. Рішучі дії вже можна було спостерігати в січні 2015 р., коли було підписано контракт на будівництво в Галіфаксі шести полярних патрульних кораблів класу Harry DeWolf і вже перший корабель цього класу буде збудовано у 2018 р., у цьому ж році буде добудовано арктичну базу Канади Нанісівік, розташовану на півночі країни на Баффіновій Землі. Коли Росія, Канада та США вже вживають заходів, Норвегія тільки планує збільшити свій вплив у регіоні, здійснивши масштабну військову реформу, тривалість якої може становити від 10 до 20 років, чого не можна сказати про

Данію, котра вже донедавна (з 2012 р.) розпочала структурну перебудову командної ланки збройних сил держави [3].

Активну політику в Арктичному регіоні проводять Фінляндія (котра в останній редакції відповідної Стратегії 2013 року наголошує на тому, що її політика має ґрунтуватись на комплексному підході та співпраці з союзниками та партнерами), Швеція (Уряд Швеції затвердив Арктичну стратегію держави в травні 2011 року, яка визначає три основних напрями шведської політики в регіоні, а саме: боротьбу з кліматичними загрозами, забезпечення економічного розвитку та захист прав місцевого населення) та Ісландія (на відміну від своїх партнерів не має військового потенціалу та наголошує на необхідності активізувати торговельно-економічне партнерство арктичних країн, а також не допустити мілітаризації регіону) [3].

Варто також зазначити, що з'явилось багато питань стосовно освоєння ресурсів Арктики не тільки «Арктичною вісімкою», а й зовсім не приарктичними країнами. Зокрема, Китай, котрий намагається долучитися до роботи регіональних структур у якості партнера арктичних країн у розробці природних ресурсів, а також Індія та Бразилія вимагають собі право голосу в Арктичній Раді, наголошуючи на тому, що вони бажають долучитися до процесу експлуатації енергетичних і сировинних ресурсів цієї зони, яка багата на родовища нафти та газу. За нещодавніми новинами, проти прийняття цих країн до Арктичної Ради категорично виступають тільки Канада та РФ [2].

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що Арктика є цінним регіоном для держав завдяки багатим природним ресурсам. Так, за оцінками науковців зараз Арктика нараховує 10-13% нерозвіданих запасів світової нафти та 30% – газу [3]. Наразі саме географо-геологічні особливості цього регіону стають причиною завзятої боротьби держав світу за ресурси, а її побічним ефектом стали мілітаризація та проблема загрози міжнародній безпеці, котра потребує якнайшвидшого вирішення.

Список використаних джерел:

1. Дяків Т. Є., Тетарчук І. В. Міжнародне право: навч. посіб. для підгот. до іспитів. – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 208 с.
2. Єлезаров О. Особливість правового режиму морських просторів Арктики / О. Єлезаров // Підприємництво, господарство і право. 2016 – С. 212-215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2016/11/43.pdf>.
3. Замікула М. О. Мілітаризація Арктики як проблема міжнародної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/militar_Arktuku-4c34d.pdf.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Голютяк-Пенкальська М.В.
*докторант юридичних наук,
Ятеллонський Університет у м. Краків,
факультет Права і Адміністрації*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПОДАТКУ НА ВИВЕДЕНИЙ КАПІТАЛ У ПОЛЬЩІ. НОВИЙ МЕХАНІЗМ ПОПОВНЕННЯ БЮДЖЕТУ ЧИ ШЛЯХ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Уряд Республіки Польща у надзвичайно швидкому темпі планує запровадження нового для цієї держави податку на виведений капітал. Це рішення призвело до обґрунтованої критики як і з боку опозиції так і з боку польських підприємців. Контраверсії виникають насамперед у зв'язку із неясно сформованими положеннями у проекті закону, як і через занадто короткий час відведений на консультації і офіційне впровадження нового податку до правового обігу.

Exit tax (з англійської мови – податок на вихід, у даному контексті – податок на виведений капітал) має бути фактично впроваджений у Польщі вже до кінця цього року, найпізніше до січня 2019 року, не дивлячись на те, що Директива 2016/1164 [1] на підставі якої Польща як держава-член Європейського Союзу має обов'язок імплементувати нові положення, передбачає набагато більше часу на цю реформу у податковому праві країн ЄС. Згідно з цією Директивою, держави-члени Європейського Союзу мають обов'язок запровадити такі зміни у своєму внутрішньому законодавстві до кінця грудня 2019 і розпочати їх застосування від 1 січня 2020 року [2].

Податок на виведений капітал існує вже в 11 країнах-членах Євросоюзу. Статистика показує, що в усіх цих державах такий

податок на даний момент можна сміливо вважати за вдале нововведення, оскільки завдяки цьому значно зросли надходження до бюджету цих країн від виведення капіталу в першу чергу найбільш заможними юридичними особами до інших країн-членів Європейського Союзу або країн, які до нього не належать, але мають преференційні ставки податків на прибуток.

Як згадувалось вище, підставою до впровадження податку на виведений капітал у всіх вищезгаданих країнах є Директива 2016/1164, що має назву ATAD [3]. Головною метою цієї Директиви є запобігання відпливу капіталу до так званих «податкових раїв», де ставки податків набагато нижчі, ніж у країні податкової резиденції даного платника податку [4]. Щоправда, таких країн, що застосовують шкідливу податкову політику з кожним роком стає все менше. Наприклад, у Польщі на даний момент у офіційному списку [5] таких держав нараховується 26, а зовсім нещодавно таких країн було більше 40. Серед цих 26 країн лише незначний відсоток складають держави, які є наближені до класичної моделі так званого «податкового раю». Переважна більшість цих країн знаходиться вже не в «чорному», а у «сірому» списку ОЕСД [6]. Щоб потрапити до такого списку, потрібно офіційно задекларувати, що дана держава погоджується на умови міжнародної співпраці у сфері обміну інформацією і має намір відмовитися від шкідливої практики, що полягає в застосуванні надмірно низьких ставок податків.

На думку експертів податкового права, у Польщі на сьогоднішній день існує вже достатньо механізмів, які запобігають відпливу капіталу за кордон. Серед таких механізмів насамперед потрібно вказати поняття трансферних цін, закордонних контрольованих товариств і клаузулу обходу права [7]. Додаткові обмеження у переміщенні капіталу можуть негативно вплинути на функціонування господарської діяльності та ринку у цілому.

Що стосується самої Директиви ATAD, то насамперед потрібно підкреслити, що всі її положення мають характер врегулювань *de minimis* [8]. Головною метою Директиви є запобігання виведенню

капіталу з окремих держав-членів ЄС насамперед до країн, що застосовують шкідливу податкову практику. Роль платника цього податку відводиться як для юридичних так і для фізичних осіб. Предметом оподаткування мають бути нереалізовані прибутки з капіталу інвестованого в країні, інакше кажучи, гіпотетичні прибутки з капіталу, які платник податку, що змінює резиденство, отримав би зі свого майна. Виняток становить ситуація, в якій майно фірми залишається під юрисдикцією країни попередньої резиденції і буде пов'язане із діяльністю постійного податкового закладу податника у цій країні [9]. Директива передбачає також можливість сплати податку на виведений капітал у 5 частинах – по одній на 5 років. Використати таку можливість можуть лише такі платники податків, які перенесли свої активи до іншої держави, яка є членом ЄС або Європейської Економічної Зони [10].

Exit tax не буде мати застосування до активів, які мають повернутися до країни попередньої резиденції у термін 12 місяців [11].

Міністерство фінансів Польщі нещодавно опублікувало довгоочікуваний проект змін у податковому законодавстві. Згідно із цим проектом, податок на виведений капітал має заплатити підприємство, яке могло б отримати прибуток у Польщі, але переноситься за кордон. У випадку звичайних емігрантів, податок буде обіймати потенціальний прибуток від цінних паперів, часток у різних товариствах і інвестиційних фондах, що належать цим особам. Базова ставка податку становитиме 19%, крім неї передбачено також нижчу, 3% ставку. Нижча ставка стосуватиметься фізичних осіб, що мають намір виїхати з Польщі, а перед цим мешкали у Польщі щонайменше 5 років. Оподаткуванню підлягатимуть цінні папери і частки в товариствах чи інвестиційних фондах, вартість яких перевищує 2 млн польських злотих. Уряд запевняє, що податок буде стосуватися тільки найбагатших осіб. Що стосується малих та середніх підприємців, що є платниками податків у формі податкової карти або єдиного евіденціонованого податку (спрощена форма), то згідно з проектом змін у законі, до

них застосовуватиметься податок зі ставкою лише 3% і додатково вони матимуть можливість платити його у 5 частинах 5 років, по одній частині на рік. Знижена буде також ставка по відношенню до малих і середніх фірм, які мають зареєстровану діяльність у формі товариства з обмеженою відповідальністю і становитиме вона 9%. Однак, одночасно із зниженою ставкою буде запроваджений ще один податок на прибуток з обороту віртуальними валютами [12].

Передбачається, що формально ці зміни будуть внесені до вже існуючих законів – до Закону про податок на прибуток фізичних осіб [13] і до Закону про податок на прибуток юридичних осіб [14].

Сама ідея запровадження такого податку, на думку багатьох експертів податкового права, є, без сумніву, обґрунтованою потребою боротьби із податковими шахрайствами і надживаннями. Однак спосіб в який законодавець має замір її втілювати є контроверсійним. У першу чергу, проект змін у законах було сформовано у надзвичайно швидкому темпі у дуже короткий час. Це з високою ймовірністю відобразилося на його якості – неконкретні, суперечливі норми, нефахові мовні конструкції, які важко зрозуміти і інтерпретувати, багато загальних понять, які потім створюватимуть широке поле для зловживання податковими органами своїми повноваженнями.

Іншим важливим аспектом є занадто інтенсивне на протязі останнього року загострення податкового законодавства Польщі у напрямку протидії шахрайством і відпливу капіталу з країни. Багато представників науки податкового права а також податкових радників вважає, що впровадження цього податку на даний момент було не потрібним додатковим асекураційним кроком. На їх думку, спочатку потрібно було проаналізувати досвід впровадження такого податку в інших державах, зваживши різні аргументи, а тоді після ретельного опрацювання, створити свій власний проект [15].

Вся ця ситуація негативно відобразилася на стабільності польської сфери бізнесу і відразу викликала бурхливу реакцію і хвилю критики зі сторони підприємців, для яких такий клімат

нестабільності означає невпевненість у праві і способі дії ринкових механізмів. Це у свою чергу може призвести до зворотної реакції і змусити їх до виведення капіталу вже зараз, поки нові і незрозумілі положення не вступили в силу. Як стверджує Марек Ковальський, голова Федерації Польських Підприємців, така невпевненість на ринку негативно впливає на рішення закордонних інвесторів, які б хотіли розвивати свій бізнес у Польщі [16].

Проект впровадження нового податку може призвести також до загрози виникнення подвійного оподаткування прибутків. Однак найбільш контроверсійним аспектом у впровадженні нового податку, на думку підприємців і представників доктрини є порушення відносно нової але фундаментальної засади вільного переміщення по ЄС, гарантованої у Трактаті про функціонування ЄС [17]. Трибунал Справедливості ЄС вже неодноразово у своїх вироках підтвердив важливість дотримання принципів недискримінації закордонного капіталу і правових норм інших країн-членів ЄС, навіть якщо в їх податковому законодавстві передбачені сприятливіші умови для підприємців [18]. Ідентична ситуація стосується фізичних осіб. Не кожний платник податку, керується у виборі місця проживання податковими вигодами але він підпадає під одну категорію з тими фізичними особами, які фактично ухиляються від сплати податку у своїй країні. Без сумніву, критерій заміру платника податку має домінувати у прийнятті конкретного рішення про оподаткування прибутку фізичної особи у такій ситуації.

Впровадження податку на виведений капітал у такій формі і у такій спосіб може тільки ускладнити відносини на лінії Варшава – Брюссель які і без того переживають на цей час кризу, адже у першу чергу такими діями уряд Польщі шкодить економіці і бізнесові своєї власної держави, оскільки прибуток з цього податку може виявитися непропорційно низьким по відношенню до користі, які могла Польща отримати від втрачених інвестицій.

Список використаних джерел:

1. Директива Ради Європейського Союзу 2016/1164 з 12 липня 2016 року про впровадження постановлень щодо протидії униканню оподаткування, яке має безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку, Офіційний Журнал Європейських Співтовариств L 193/1.
2. Ibidem.
3. ATAD – Anti – Tax – Avoidance Directive.
4. www.rp.pl.
5. Dz. U. poz. 997, rozporządzenie ministra rozwoju i finansów z dnia 17 maja 2017 roku.
6. www.oecd.org.
7. www.finanse.mf.gov.pl.
8. www.e-prawnik.pl.
9. Директива Ради Європейського Союзу 2016/1164 з 12 липня 2016 року про впровадження постановлень щодо протидії униканню оподаткування, яке має безпосередній вплив на функціонування внутрішнього ринку, Офіційний Журнал Європейських Співтовариств L 193/1.
10. Анета Новак-Пехота, МОРРОД rok 2018 nr 7, Legalis.
11. Ibidem.
12. Nr projektu UC 135, <http://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12315309>.
13. Dz. U. z 2018 r. poz. 1509 ze zm.
14. Dz. U. z 2018 r. poz. 1036, 1162, 1291.
15. www.rp.pl.
16. Ibidem.
17. Dz. Urzędowy UE 2016 C 202.
18. www.podatki.gazetaprawna.pl.

Голютяк-Пенкальська М.В.
*докторант юридичних наук,
Ягеллонський Університет у м. Краків,
факультет Права і Адміністрації*

ЦУКРОВИЙ ПОДАТОК В ЄВРОПІ. КРОК ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ, ЧИ НОВИЙ ПОДАТКОВИЙ ТЯГАР ДЛЯ ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Ідея впровадження цукрового податку в Європі виникла вже на початку ХХ століття. Її автором є відомий британський економіст і професор Кембріджського Університету Артур Сесіль Пігу (1877–1959). Він є винахідником спеціальної категорії податків, так званих «податків Пігу», якими держава обтяжує платника податку з метою знівелювання негативних зовнішніх ефектів (у цьому випадку, ефектів надмірного вживання цукру). Прикладом податків цієї категорії можуть бути також акцизний податок та вугільний податок [1, с. 10]. Нещодавно цю ідею підхопила Світова Організація Здоров'я [2]. У 2015 році вона видала відповідні рекомендації щодо складу деяких харчових продуктів і напоїв [3]. Метою впровадження обмежень у споживанні цукру і солі є насамперед боротьба із зайвою вагою, цукровим діабетом а також хворобами серця. Згідно із рекомендаціями цієї організації, вміст цукру має становити менше 10% загального об'єму енергії, яка постачається до організму з їжею і поступово скорочуватись до 5% [4]. Наприклад у Польщі статистично один мешканець споживає близько 1,78 кг цукру на місяць [5]. Цей показник і так є вдвічі меншим, ніж у західній Європі [6]. Не дивлячись на те, що показник закупівлі цукру у чистому вигляді у Польщі дещо впав у порівнянні із минулими роками, вживання цукру в переробленій формі значно зростає як і в цій країні, так і у всій Європі [7]. Адже цукор у натуральній версії це – фруктоза і глюкоза, які знаходяться у фруктах, але існує також штучно створена версія цукру, в тому числі широко використовуваний у кондитерській галузі глюкозно-

фруктозний сироп. Найчастіше він є невід'ємним складником різних йогуртів, сирків, напоїв, кетчупів, джемів, батончиків, соків, соусів, кукурудзяних пластівців і консервацій [8].

Все більше і більше європейців потерпає від зайвої ваги і проблем із тиском. На думку WHO, цукровий податок має ідентичне завдання, як і податок на алкоголь чи тютюн – обмеження кількості споживання шкідливих для здоров'я субстанцій [9]. Світова Організація Здоров'я наполягає, аби починаючи від 2016 року, уряди всіх країн-членів почали поступово впроваджувати цукровий податок від певної категорії шкідливих, на її думку товарів, зі ставкою 20% [10].

Піонером у запровадженні цього податку можна сміливо вважати Велику Британію. Серед інших країн, які вдалися до такого експерименту можна назвати також: Францію, Бельгію, Ірландію, Естонію, Португалію, Данію, Норвегію, Мексику, ПАР, Канаду, ОАЕ, Іспанію та інші [11].

Деякі країни, зокрема в Європейському Союзі, свідомо відмовляються від такого нововведення, аргументуючи своє рішення тим, що не хочуть вступати в конфлікт із великими харчовими концернами. Прикладом може бути Німеччина, яка не дивлячись на адресовані до неї вимоги WHO, не має наміру впроваджувати цукровий податок і одночасно звільняти від оподаткування фрукти та овочі [12].

У Великій Британії цукровий податок існує з 6 квітня 2018 року. Предметом оподаткування є насамперед напої із високим вмістом цукру. Додатково, уряд цієї країни планує запровадити ще податок на додану вартість на занадто солодкі напої. Виробники таких напоїв заздалегідь знизили кількість цукру у своїй продукції, встигнувши тим самим уникнути у майбутньому високих податків. Концерн Coca-Cola і Britvic, другий щодо об'єму продукції гравець на британських островах, знизили рівень цукру у своїх напоях (Fanta, Sprite та Orangina) з 6.9 г до 3.3 г на 100 мл продукту. Фірми Lidl, Tesco і Nestle вже задекларували зниження вмісту цукру у своїй

продукції до менш ніж 5 г на 100 мл. Додатково податок на додану вартість у великій Британії становить еквівалент 0,20 євро за 1 літр напою, вміст цукру в якому становить більше ніж 5 г на 100 мл. Якщо вміст цукру досягатиме позначки 8 г і більше, то податок становитиме 0,27 євро за 1 літр напою. Для порівняння, у Німеччині вміст цукру у напоях Fanta і Sprite становить аж 9 г на 100 мл і не підлягає жодному додатковому оподаткуванню. Уряд Великої Британії сподівався в 2018-2019 роках отримати додаткові надходження до бюджету з цього податку в розмірі 520 млн фунтів, але через те, що підприємці швидко відреагували на заплановані зміни, реальні надходження до бюджету становили тільки 240 млн фунтів [13].

З 1 травня в Ірландії також було впроваджено цукровий податок. В середньому він становить від 0,20 до 0,30 євро за 1 л напою, в залежності від того, який у нього вміст цукру. Завдяки таким змінам у законі, рівень споживання занадто солодких напоїв значно впав серед населення. Схожа ситуація має місце і в Угорщині, де підприємці цієї галузі знизили кількість цукру у своїй продукції на 40% [14].

Прикладом невдалої спроби впровадження цукрового податку є Франція, де рівень споживання солодкого серед населення залишився без змін, а також Данія, де було впроваджено схожий податок на жирну їжу [15].

У Польщі про намір запровадження цукрового податку наприкінці серпня офіційно повідомив віце-міністр фінансів. Він зазначив, що Міністерство фінансів активно аналізує механізми запровадження цього податку на ґрунті польського законодавства. При цьому жодна конкретна дата не була вказана, як і не було жодної декларації щодо офіційного початку процесу легіслації у цьому напрямку. Міністр повідомив однак про те, що як тільки завершаться консультації на рівні Міністерства, проект нового закону буде оприлюднено [16].

У Польщі такий податок становитиме за попередніми даними [17] 20% і очікується, що він має принести до бюджету країни біля 3 млрд злотих.

На жаль, через те що проект нового закону стосується лише чистого цукру, виробники напоїв і інших продуктів почали додавати до своєї продукції штучні підсолоджувачі, вплив яких на здоров'я людини може виявитися ще гіршим, ніж натурального цукру. Таким чином вони, використовуючи прогалини у законодавстві тої чи іншої країни, утримують схожий смак своїх продуктів, змінюючи рецептуру на більш штучну, використовуючи при цьому найдешевші замітники цукру.

На думку польських експертів, після запровадження нового податку, ціни на польські товари цього типу значно зростуть, якщо ставка запланованого податку складатиме аж 20%. Це у свою чергу призведе до того, що польські солодощі стануть неконкурентоспроможними наприклад по відношенню до таких товарів з України, що є дешевшими у середньому на 30%. Додатково гальмівним чинником для розвитку польської кондитерської галузі є високий податок на додану вартість на цього виду продукцію – 23%, в порівнянні наприклад з Німеччиною, де він складає лише 8% [18].

Досвід інших держав при впровадженні цукрового податку показує, що головну мету його введення – пропагування здорового способу життя серед населення, можливо досягнути лише після ґрунтовного аналізу специфіки ринку даної країни, встановлення пропорціонального обтяження підприємців новим податковим тягарем та ухвалення детально підготованого закону, так щоб не було можливості використовувати у виробництві напоїв та їжі ще більш шкідливих для людей компонентів. Для всіх країн, що планують такі зміни в законодавстві, прикладом може послужити Бельгія, де уряд взагалі відмовився від впровадження нового податкового тягаря, замінивши цю ідею консультаціями на рівні уряду та представників підприємців, досягнувши тим самим компромісу в зниженні кількості цукру у їжі та напоях.

Список використаних джерел:

1. A. C. Pigou, The economics of welfare, part I // London, 1924/.
2. www.who.int/foodsafety/en/.
3. <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C404080%2Cwho-zaleca-zmniejszenie-spozycia-cukrow-prostych.html>.
4. <http://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C404080%2Cwho-zaleca-zmniejszenie-spozycia-cukrow-prostych.html>.
5. www.stat.gov.pl.
6. www.podatki.gazetaprawna.pl.
7. www.forbes.pl.
8. www.forbes.pl.
9. www.who.int/foodsafety/en/.
10. www.rp.pl.
11. www.rp.pl.
12. www.rp.pl.
13. www.rp.pl.
14. www.abcpodatki.pl.
15. www.podatki.gazetaprawna.pl.
16. www.doradcapodatkowy.pl.
17. www.doradcapodatkowy.pl.
18. www.podatki.gazetaprawna.pl.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Кернична С.Я.

докторант,

Ягеллонський університет (м. Краків, Польща)

ПОЗБАВЛЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Інститут позбавлення права спадкування бере свої початки ще з римського права, де він мав назву *exhereditio* (з лат. – позбавлення спадщини). Це досить пізній інститут в римському праві, який з'явився в II ст. до н.е. Позбавляючи спадкоємців у заповіті права на спадкування, спадкодавець був зобов'язаний їх назвати: синів – поіменно, а спадкоємців подальших ступенів споріднення та осіб жіночої статі – за допомогою загальної фрази. Правила *exhereditio* відтворюють логіку *heredis institution* (лат. – встановлення спадкоємця), що відображає первинне значення «*heres*» як спадкоємця, призначеного у заповіті (в римському праві заповіт без призначення в ньому спадкоємця вважався недійсним) [1, с. 658].

Польський вчений Францішек Лоншан де Берії [2, с. 193] звертає увагу на те, що в сучасних умовах визнання «позбавлення права на спадкування» окремим інститутом у певній правовій системі залежить від обраної нею системи захисту сім'ї у спадкуванні за законом: позбавлення права на спадкування не відоме правовим порядком, які схвалюють систему «резерву» (як правило «романські» правові системи), натомість його можна знайти в кодексах країн, що прийняли систему «права вимоги». Зокрема, цей інститут характерний німецькому (§§ 2333-2335 ЦК Німеччини), польському (ст. ст. 1008-1011 ЦК Польщі) законодавствам. Позбавлення права спадкування в правових порядках з системою «права вимоги» стало засобом позбавлення законних спадкоємців

їхньої обов'язкової частки у спадщині. Як наслідок це дозволяється в особливих випадках, перелік яких є досить коротким у кодексах. Так, наприклад, згідно § 2333 ЦК Німеччини спадкодавець може позбавити спадкоємця обов'язкової частки у спадщині, якщо:

- 1) спадкоємець вчинить замах на життя спадкодавця, його чоловіка (дружину) або іншого спадкоємця заповідача;
- 2) спадкоємець умисно допустить жорстоке поводження із спадкодавцем, його чоловіком (дружиною) – останнє застосовується лише у разі, якщо спадкоємець належить до родини відповідно чоловіка (дружини) спадкодавця;
- 3) спадкоємець винний в умисному вчиненні злочину або тяжкого правопорушення проти спадкодавця або його чоловіка (дружини);
- 4) спадкоємець злісно порушить покладений на нього законом обов'язок надавати утримання спадкодавцю;
- 5) спадкоємець проти волі спадкодавця веде ганебний або аморальний спосіб життя.

Німецьке законодавство також передбачає окремі умови, за яких обов'язкової частки у спадщині можуть бути позбавлені батьки та інший з подружжя спадкодавця (§§ 2334-2335 ЦК Німеччини).

В польському законодавстві (ст. 1008 ЦК Польщі) спадкодавець може позбавити своїх нащадків, іншого з подружжя, батьків права на обов'язкову частку, якщо особа, що має право на цю частку:

- 1) проти волі спадкодавця поступає вперто в спосіб, що суперечить моральним засадам суспільства;
- 2) вчинила щодо спадкодавця або однієї з найближчих йому осіб умисного злочину проти життя, здоров'я або свободи чи різке приниження честі;
- 3) вперто не здійснює щодо спадкодавця родинних обов'язків.

Варто зазначити, що в законодавстві зазначених країн (Німеччини, Польщі) передбачається перелік умов, за наявності яких спадкодавець має право позбавити спадкоємців їхнього права на обов'язкову частку у його спадщині. Натомість право позбавлення спадкоємців за законом права спадкування прямо не передбачається в законодавствах згаданих країн, хоча і не забороняється. Це право випрацюване правовою доктриною.

Разом з тим положення законодавств також містять положення щодо підстав визнання спадкоємця негідним спадкування (§ 2339 ЦК Німеччини, ст. 928 ЦК Польщі).

В правових системах, що застосовують «систему резерву», підставами позбавлення права спадкування вважаються «непридатність» спадкувати, а також «непридатність» прийняти дарунок на випадок смерті. Зокрема, це спостерігається у французькому (ст. 727 ЦК Франції), бельгійському (ст. 727 ЦК Бельгії), італійському законодавствах (ст. 463 ЦК Італії). Наприклад, згідно ст. 727 ЦК Франції негідними права на спадкування, і як такі виключаються з числа спадкоємців, вважаються: 1) особа, засуджена, як виконавець або співучасник, до виправного покарання за умисне вбивство або замах на умисне вбивство покійного; 2) особа, засуджена, як виконавець або співучасник, до виправного покарання за вчинення насильницьких дій, що спричинили смерть покійника без умислу її заподіяння; 3) особа, засуджена за неправдиві свідчення, висунуті проти померлого в кримінальному процесі; 4) особа, засуджена за навмисне утримання від запобігання вчинення злочину або правопорушення проти тілесної цілісності покійного, що спричинило його смерть, якщо міг цьому запобігти без ризику для себе або інших осіб; 5) особа, засуджена за завідомо неправдиві свідчення щодо покійного, внаслідок чого покійний був засуджений і відбував кримінальне покарання.

Варто зауважити, що тут радше йде мова не про позбавлення права на спадкування, а про усунення від спадкування негідних спадкоємців в силу закону за певні протиправні дії щодо спадкодавця. Що ж до самого права позбавлення права спадкування спадкоємця у заповіті, то ним спадкодавець також може скористатись. Як зазначає французький вчений Ф. Малярі [3, с. 269], спадкодавець може включити до заповіту негативне розпорядження – позбавлення спадщини, яке позбавляє відповідних спадкоємців їх вигоди у спадковому майні, проте не позбавляє права на обов'язкову частку у спадщині, якщо вони мають право на цю обов'язкову частку. Таке право на позбавлення права на

спадкування не є передбаченим ЦК Франції, але частково сформувалось на підставі судової практики. Цікавим є те, що французьке законодавство розглядає позбавлення права на спадкування не просто як позбавлення права на спадкування спадкоємця, а як шляхом позбавлення одного спадкоємця цього права – встановлення натомість іншого спадкоємця. Як наслідок у французькій правовій науці позбавлення права на спадкування може бути прямим і непрямим. При прямому позбавленні права на спадкування спадкодавець усуваючи від спадкування спадкоємців, приховано встановлює інших. Це те, що виражається часто у формі виразу: виключати, означає призначати. Непряме позбавлення права на спадкування виявляється у мовчазному призначенні одного універсального спадкоємця, що можна охарактеризувати навпаки перефразовуючи вище зазначений вираз: призначати, означає – виключати.

В Україні законодавець пішов новим шляхом. В Цивільному кодексі України (прийнятому в 2003 році) чітко закріплено право спадкодавця на позбавлення будь-якої особи з числа спадкоємців за законом їхнього права на спадкування без зазначення причин (ч. 2 ст. 1235 ЦК України). Таке право не передбачене, як правило, цивільним законодавством Німеччини, Польщі, Франції, Бельгії, тощо, проте впливає з їх правової доктрини та судової практики. Натомість, якщо вищезгадані законодавства країн Європи передбачають можливість (за наявності певних підстав) позбавити обов'язкової частки особу, яка має право на цю частку, то український законодавець зазначає, що заповідач не може позбавити права на спадкування осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині (ч. 3 ст. 1235 ЦК України).

Українська правова наука розрізняє питання позбавлення права на спадкування та усунення спадкоємців від права на спадкування. Зокрема український вчений Є. О. Рябоконт [4, с. 101] влучно звертає увагу на те, що обидва інститути – позбавлення права на спадкування та усунення спадкоємця від права на спадкування –

мають спільну мету – відлучення спадкоємця від спадкування, проте є різними. Підставою позбавлення права на спадкування є волевиявлення спадкодавця у заповіті. Натомість підставами усунення від права на спадкування є настання юридичних фактів, передбачених ст. 1224 ЦК України. Згідно цієї статті не мають права на спадкування, а отже вважаються негідними спадкоємцями: 1) особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь-кого з можливих спадкоємців або вчинили замах на їхнє життя; 2) особи, які умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати заповіт і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або сприяли збільшенню їхньої частки у спадщині; 3) батьки після дитини, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав і їхні права не були поновлені на час відкриття спадщини, а також батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), а також інші особи, які ухилялися від виконання обов'язку щодо утримання спадкодавця, якщо ця обставина встановлена судом; 4) одна після одної особи, шлюб між якими є недійсним або визнаний таким за рішенням суду; 5) за рішенням суду може бути усунена особа може бути усунена від права на спадкування, якщо буде встановлено, що вона ухилялась від надання допомоги спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані. Спадкодавець не може власним волевиявленням позбавити осіб, що мають право на обов'язкову частку, цієї частки, проте ці особи можуть бути усунені від спадкування права на обов'язкову частку за умов настання юридичних фактів, визначених ст. 1224 ЦК України.

Таким чином, правові системи європейських країн мають різний підхід до інституту позбавлення права на спадкування. Позбавлення права на обов'язкову частку передбачає система «права вимоги» (характерна Німеччині, Польщі), що безпосередньо закріплене у законодавстві. Питання позбавлення права спадкування не закріплено безпосередньо на законодавчому рівні, а напрацьоване

доктриною. В романських країнах з характерною їм «системою резерву» на законодавчому рівні регулюється питання усунення негідних спадкоємців, а позбавлення права на спадкування випрацьовано судовою практикою. В Україні на законодавчому рівні регулюється і питання позбавлення права на спадкування, і питання негідних спадкоємців.

Список використаних джерел:

1. Дождев Д. В. Римское частное право. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под общ. ред. В. С. Нерсесянца. 2-е изд., изм. и доп. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 784 с.
2. Longchamps de Brier F. Law of succession: Roman legal framework and comparative law perspective. – Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2011. – 289 p.
3. Malaurie P. Les successions, les libéralités. – 3. éd., à jour au 15 mars 2008. – Paris: Defrénois, 2008. – 568 p.
4. Заїка Ю. О., Рябокони Є. О. Спадкове право: навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 352 с.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ворона В.В.

студент,

*Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна*

ПОХІДНІ ТВОРИ ЯК ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКОГО

Творча діяльність людини є безграничною. Вона знаходить своє вираження у творах літератури, мистецтва, музичних творах тощо.

Так відповідно до ч. 1 ст. 54 Конституції України: «Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності» [1].

У наш час з'являється все більше наукових досліджень, відкриттів у сфері права інтелектуальної власності. Велика частина цих досліджень припадає на похідні твори. З огляду на це, заслуговує уваги питання похідних творів як об'єктів авторського права.

Відповідно до п. 14 ч. 1 ст.8 Закону України «Про авторське право і суміжні права»: «Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: похідні твори» [2].

Також Закон України «Про авторське право і суміжні права» дає визначення «похідних творів». Так згідно із абз. 38, статті 1 цього Закону: «похідний твір – твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані шляхом дублювання,

озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів)» [2].

На думку професора Делія Ліпчик, похідними творами є твори, які ґрунтуються на попередніх творах. Такими вважаються адаптації, переклади, оновлені твори, антології, резюме, витримки і будь-яка переробка раніше існуючого твору, в результаті чого з'являється інший твір. Оригінальність похідного твору може проявлятися як в композиції, так і в формі вираження (наприклад, в адаптаціях), тільки в композиції (наприклад, в збірниках і антологіях) або у формі вираження (наприклад, в перекладах) [4, с. 96].

З цього можна зробити висновок, що похідні твори – це твори, які створені на основі уже існуючих творів, однак вони є об'єктами авторського права лише тоді, коли є творчий внесок автора.

Авторське право на похідні твори є правом залежним. Воно визнається та охороняється тільки в тому разі, коли використання похідного твору не веде до порушення прав авторів оригінальних творів, покладених в його основу, у протилежному випадку визнання і захист прав творця похідного твору не здійснюється [3, с. 66].

В свою чергу Судариков С.А. виділив декілька положень, що стосуються похідних творів. Охарактеризуємо ці положення.

1. Характер творчої праці автора похідного твору близький до творчої праці автора переробленого твору, хоча автори перероблених творів рідко з цим погоджуються.

2. Законодавство про авторське право і суміжні права країн СНД, відповідно до Бернської конвенції, визнає авторське право на похідні твори незалежно від того, чи охороняються перероблені твори чи ні.

Інакше кажучи, якщо оригінальний твір є охоронюваним, автор похідного твору зобов'язаний отримати дозвіл автора або іншого правовласника використовуваного твору, у разі якщо термін дії майнових прав на ці твори не закінчився, тобто якщо воно не стали суспільним надбанням. Якщо оригінальний твір не є охоронюваним, то автор похідного твору не потребує отримання будь-яких дозволів.

3. Авторське право автора похідного твору не перешкоджає іншим особам здійснювати свої переробки тих, же творів [5, с. 144-146].

Під час створення похідних творів повинні дотримуватися майнові та особисті немайнові права автора оригінального твору. При цьому слід мати на увазі, що майнові права мають строковий характер, тоді як немайнові права охороняються безстроково [6, с. 484].

Цивільне законодавство України закріплює положення про особисті немайнові та майнові права в статтях 423, 424, 438 та 440 Цивільного кодексу України, а також в статті 14, 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права», однак окремо не виділяє особисті немайнові та майнові права авторів похідних творів.

Так як похідні твори мають залежний характер від оригінальних творів, то за аналогією, права авторів похідних творів мають залежний характер від прав авторів оригінальних творів.

До особистих немайнових прав належать:

- 1) право на визнання людини творцем, тобто право авторства;
- 2) право автора на ім'я;
- 3) право на недоторканність твору і збереження його цілісності.

До майнових прав належать:

- 1) право на опублікування твору (випуск у світ);
- 2) право на відтворення творів;
- 3) право на публічне виконання;
- 4) право на публічне сповіщення творів;
- 5) право на публічну демонстрацію і публічний показ;
- 6) право на переклад творів;
- 7) право на переробки, зміни творів; включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- 8) право на розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом у будь-якій формі;
- 9) право здавання твору в майновий найм чи у прокат;
- 10) право слідування щодо творів образотворчого мистецтва;

11) право на подання творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів із будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором;

12) право на імпорт примірників творів;

13) право на отримання винагороди за використання твору [7, с. 552-553].

Отже, похідні твори є особливим самостійним об'єктом авторського права. Похідним є твір, який створений на основі іншого твору. У ньому обов'язково повинно міститися посилання на оригінал.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/379212/page?text=%F0%EE%FF%EB%F2%B>.

3. Бондаренко С.В. Авторське право і суміжні права [Текст] / С.В. Бондаренко. – К.: Ін-т. інтел. власн. і права, 2008. – 288 с.

4. Липщик Д. Авторское право и смежные права [Текст]: пер. с фр. / Делия Липщик; предисл. М. Федотова. – М.: Ладомир; ЮНЕСКО, 2002. – 788 с.

5. Судариков С. А. Основы авторского права. [Текст] / С. А. Судариков. – Минск: Амалфея, 2000. – 512 с.

6. Ульянова Г. О. Порухення авторських прав під час створення похідних творів / Г. О. Ульянова // Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвячена ювілею академіка С. В. Ківалова, (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) у 2 т. Т.1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – Одеса: Юридична література, 2014. – С. 483–485.

7. Цивільне право [Текст]: підручник: у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бегова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. –Т. 1. – 656 с.

Коліса Я.Ю.

головний судовий експерт,

*Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

Комп'ютерна програма незважаючи на свою молодість є складним і специфічним об'єктом права інтелектуальної власності.

1946 року був виданий патент творцям електронно-цифрового інтегратора ENIAC. Робота цього інтегратора полягала у виконанні певної послідовності команд. Такі команди називалися машинним кодом. Саме так початок відліку в розвитку сучасних комп'ютерних технологій був покладений. Але тоді, у зв'язку зі складністю розуміння машинного коду іншим програмістам складно було зрозуміти принцип його роботи. Тому питання плагіату не стояло [1, с. 13].

В листопаді 1961 року в перше комп'ютерна програма для електронно-обчислювальної машини була зареєстрована як об'єкт правової охорони.

В США був випущений циркуляр № 61, в якому були визначені умови реєстрації програм.

У 1964 році відповідно американське відомство почало приймати заявки на реєстрацію комп'ютерних програм.

В 1966 році спеціальна президентська комісія зробила висновок про не патентоспроможність комп'ютерних програм.

В 1967 році, враховуючи наявне підґрунтя, до Конгресу США був внесений законопроект, але лише в 1980 році була прийнята поправка закону про авторське право.

В 1971 році Консультативна група експертів Всесвітньої організації Інтелектуальної власності порушила питання про правову охорону комп'ютерних програм. Це питання порушувалося на рівні міжнародного права і напрацювання по цьому напрямку велися з 1974 по 1977 роки.

В цей ж час питання про правову охорону програм розглядали і на 29-тому конгресі Міжнародної асоціації промислової власності.

Тобто, в 60-х та 70-х роках минулого століття спеціалісти та юристи намагалися визначитися, якою саме правовою охороною потрібно наділити комп'ютерну програму. І саме в цьому виникла проблема. Були запропоновані декілька форм правової охорони: авторсько-правова, патентно-правова та форма, яка поєднує норми авторського і патентного права [1].

Але, як міста не будуються за декілька років, так і проблема правової охорони комп'ютерної програми не вирішувалася швидко.

Про те в 1975 році Конгрес Міжнародної асоціації охорони промислової власності прийняв рішення рекомендувати використовувати національне законодавство державам-учасницям, віддаючи при цьому перевагу охороні нормами авторського права.

В 1978 році Всесвітня організація інтелектуальної власності прийняла Типові положення по охороні програмного забезпечення.

В 1983 році Всесвітня організація інтелектуальної власності планувала підготувати попередній проект багатостороннього міжнародного договору, присвяченого охороні комп'ютерних програм. Але договір не був укладений адже багато промислово-розвинених держав адаптували своє законодавство для охорони комп'ютерних програм.

По прикладу США більшість індустріально розвинених держав заключили угоду про торгівельні аспекти права Інтелектуальної власності (угода ТРІПС, 1994 року) [3], а також Договору ВОІВ з авторського права (1996 рік) [4]. Обидва міжнародних договори передбачають обов'язки держав-учасниць: «охороняти комп'ютерні програми, представлені у вигляді вихідного або об'єктного коду, як літературних творів відповідно до положень Бернської конвенції; при цьому охорона повинна поширюватися на всі програми, незалежно від способів і форми їх вираження» [1, с. 19].

В СРСР обговорення правової охорони програм почалася в 1970-х.

У 1979 році було прийнято постанову Державного комітету з науки і техніки (ДКНТ) № 581 «Про підвищення ефективності функціонування і використання ГосФАП», згідно з яким створювалася єдина система Державного фонду алгоритмів і програм (ГосФАП) [7].

У лютому 1984 року було прийнято постанову ДКНТ № 41, яке розглядало програми для ЕОМ ще не в якості об'єктів авторського права, а в якості об'єктів нової техніки [7].

В Україні закон «Про авторське право і суміжні права» було прийнято Верховною Радою України в 1994 році.

Порядок реєстрації авторського права на твір був визначений постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір».

В червні 2010 року Верховним Судом України прийнята постанова Пленуму № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав».

В жовтні 2012 року прийнята постанова Пленуму Вищого господарського суду «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності»

В результаті всіх змін правова охорона комп'ютерної програми була прирівняна до охорони літературних творів. Було визначено, що комп'ютерна програма, як об'єкт авторського права, повинна бути результатом творчої діяльності та виражена саме в об'єктивній формі. Тобто як і літературний твір. Відсутність цих ознак виключає можливість надання правової охорони такому твору (комп'ютерній програмі). Також комп'ютерна програма може бути складовою частиною винаходу (корисної моделі) та виконуваит певну функцію в межах технічного рішення, яке було винайдено.

Про те незважаючи на визначення форми правової охорони, не стихають обговорення можливості застосування норм патентного

права щодо зазначених в програмному забезпеченні рішень, відповідних загальному поняттю винаходу.

Таким чином до сих пір триває пошук більш ефективних правових можливостей охорони комп'ютерних програм.

Список використаних джерел:

1. Правовая охрана компьютерных программ и баз данных / [Боровская Е.А., Ермакович С.Л., Кудашов В.И., Лосев С.С., Успенский А.А.]; под ред. С.С. Лосев, А.А. Успенский. – Минск: СООО «ТОППРИНТ», 2009. – 244 с.

2. Бернска конвенція про охорону літературних і художніх творів [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051/print (дата звернення 12.09.2018) – Назва з екрана.

3. Угода про торговельні аспекти прав інт... | від 15.04.1994 (Сторінка 1 з 5) [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення 13.09.2018) – Назва з екрана.

4. Угода про торговельні аспекти прав інт... | від 15.04.1994 (Сторінка 1 з 5) [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770 (дата звернення 13.09.2018) – Назва з екрана.

5. Договір Всесвітньої організації інтеле... | від 20.12.1996 [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення 13.09.2018) – Назва з екрана.

6. Комп'ютерна програма як об'єкт інтелектуального права [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://aphd.ua/publication-167/> (дата звернення 13.09.2018) – Назва з екрана.

7. Історична довідка. Правова охорона програм для ЕОМ і баз даних [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://ni.biz.ua/16-3/6914.html> (дата звернення 13.09.2018) – Назва з екрана.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Cisko Lukáš

*JUDr., PhD., Assistant Professor,
Department of Administrative, Financial and Informative Law
Faculty of Law, Uzhhorod National University*

LEGAL COMPARISON OF TRANSFER OF THE RISK OF DAMAGE TO THE GOODS IN THE CONTRACT OF SALE IN BUSINESS

I. Introduction.

The article deals about the liability for defects of fulfillment in the contract of sale in business. In view of the size of this contribution, the author focused on the relevant legal institutes, regarding legal liability as a result of defective fulfillment, specifically after transfer of the risk of damage to the goods.

In this publication was used the methods of scientific analysis and synthesis and legal comparison, which are standard tools in the sphere of state and legal science.

II. Transfer of the risk of damage to the goods.

The basic structure of this article is the interpretation of the provisions of the Commercial Code [1], valid in the Slovak Republic (Member State of the European Union), and its interrelatedness by the spatial legal comparison of the relevant legal institutes [2]. Under the legal regulation on liability for defects of fulfillment, is in the provisions of Sections from 455 to 461 specifying the transfer of the risk of damage to the goods.

In contrast to the legal regulation of the transfer of ownership of goods under the provisions of Sections from 443 to 446 of the Commercial Code, there are differences as to the consequences at one point in time. The transfer of the risk of damage to the goods from the seller to the buyer, against the gain of ownership of the goods by the

buyer, happens independently. Under this we may considered above the eventuality, that even if the buyer is not the owner of the goods, he bears the risk of damage to the goods.

III. Formation the defects of goods after the transfer of the risk of damage to the goods.

In the context of the contract of sale, the seller is responsible for the creation of defects of the goods, only if he have caused them by own unlawful activity. This is the case from the moment of transferring the risk of damage to the goods to the buyer. It is not relevant, when the formation of defects of goods was occurred or how these defects were caused.

Under the provision of Section 461 (1) of the Commercial Code, damage to the goods, which occurred after the passing of the risk to the buyer, does not affect the buyer's obligation to pay the selling price, unless the damage occurred due to a breach of an obligation by the seller. This provision will be applied if the damage to the goods occurs during its transport and at the same time the buyer bears the risk of damage to the goods.

However, if damage has occurred after transferring the risk of damage to the buyer, due to a breach of obligations by sellers, for example by defective packaging, this fact impacts its obligation to pay the purchase price. He may apply, similarly as in the case of defects of goods, the right to a discount on the purchase price based on to the provision of Section 439 (2) of the Commercial Code.

According to German law, relating to the transferring of risk in the contract of sale, should be noted, that the Handelsgesetzbuch [3] does not contain such special regulation in its provisions. This affair is dealt by a provision under Section 446 (1) Bürgerliches Gesetzbuch [4], by which the handing over of the sold item (piece) causes the legal consequence of transfer the risk of accidental damage and the accidental destruction of the goods on the buyer's side. Separately, the divergent legal regulation is included in the provision under Section 446 (2) of the BGB, which relates to the purchase of a land (estate) or a ship (at building a ship is registered in a corresponding register), when the legal effects of the transfer of the

risk occur first time by registering it in the relevant official documentation (on the file) [5].

In the case of package business is the transfer of the risk of accidental damage and the accidental destruction of the goods regulated in the provision of Section 447 (1) BGB where, at the request of the buyer, the seller send the item (piece) to another place, as it is the place of fulfillment, to the buyer is transferred the risk, once have been the goods handed over from seller, either to the forwarder (shipper), the carrier, alternatively to another person or institution, which is intended for the delivery of the consignment.

In international trade law by the Convention CISG [6], is the detection of the moment of transfer of the risk of damage to the goods relevant to the legal position of the contracting parties. Due to the load of goods the risk of damage, is in application practice almost always covered by insurance [7]. It will be estimate possible to determine, whether a contracting party (in a particular case) will use coverage through the above-mentioned legal institute.

In American literature, it is possible meet up a generally applicable rule under the Convention CISG, where the risk on the side of buyer, became before the goods is taken over. Or it will happen at a time, when he break the contract of sale in business taken't over the goods, that have been given it to disposition. Is need to be mentioned, that institute about decompose of the risk of damage to the goods by the UCC [8], which requires to be clear, who is at risk of losing, destroying or damaging to the goods, which was not caused by any of the parties – the seller or the buyer – irrespective of the real possibility of disposition with the goods.

The risk of damage to the goods corresponding with the ownership, because with it is transferring the risk, even though the goods is physically in disposition to the contracting party, which carries the risk. In eventum of a breach of the contract of sale in business, the contracting party bear the risk, if create it. If the other party have (in disposition) the goods, it bears the risk in the extent of its insurance. If the contract of sale in business is not violated, the (contracting) parties may agree, who and in what

proportion it carries the risk, while in the absence of a contractual negotiate, the risk of damage to the goods is «on the shoulders» contracting party, having the greater opportunity to dispose with the goods.

IV. Conclusion.

Research the responsible relationships (not only) in the field of private law is still actual theme, we could say, that it is a timeless (interdisciplinary) topic, having the attention of legal theorists (recodifiers) [9]. From the point of view of legal positivism, we could watching to this legal phenomenon through law order, namely through a hierarchically structured system of valid (effective) legal norms [10].

However, it should be noted, that a frequent phenomenon within the – national – legislation is (unrealized) a requirement for the effective publication of legislation, allowing proper orientation in the postmodern multilingual legal order; or even the guidance in interoperable legal systems. The challenge for access to law is the postmodern complex structure of law, characterized by multicentrism of law-making, hypertrophy of legal regulation, exceptionally high rate of change of legal norms and complicated interconnection of legal norms, and their considerable refinement by the juridical decision making [11].

These negative aspects can be observed in many sectors of law. The unacceptable phenomenon is, that they are brake on the development of business activities and the negative impact we can also seen in the efficiency and progressive growth of the national economy [12].

Some suggestions presented in this article are to be understood only in terms of academic opinions and de lege ferenda proposals.

References:

1. Act № 513/1991 Coll. – Commercial Code, as amended and supplemented.
2. To the relationship between lawmaking and the interpretation of law see for example: ŠKOP, M.: Některé techniky jazykové metody interpretace práva. Právník. Praha: AV ČR, Ústav státu a práva. Roč. 156, č. 9, 2017, str. 770 a nasl., ISSN 0231-6625.
3. The German Handelsgesetzbuch (HGB, Commercial Code) was adopted in 1897 with effect from 1. January 1900. The essence of this legal norm is that, it is a

lex specialis to the legal regulation contained in the BGB. It regulates the legal relationships, arise between particular business entities – traders (so-called Kaufmannsrecht). Compare: HOPT, K. J. – MERKT, H. – BAUMBACH, A.: *Handelsgesetzbuch*. Verlag C. H. Beck, München, 2205 s., 2008, ISBN 9783406565649.

4. The German Bürgerliches Gesetzbuch (BGB, Civil Code) is the first general (fundamental) codification of German private law. It was created in 1896 with effect from 1. January 1900. The BGB, as adaptation by German law, can be applied to legal relationships between traders under the legal principle lex generalis, since the HGB regulates only a specific part of legal relations. Compare: von STAUDINGER, J.: *Kommentar zum Bürgerliches Gesetzbuch. Buch 2: Recht der Schuldverhältnisse §§ 433-480 (Kaufrecht)*. 16. Auflage. Gebunden Sellier – de Gruyter, München, 2012, 832 s., ISBN 978-3-8059-1126-9.

5. FESSL, V. st.: *Kupní smlouva a smlouva o dílo podle německého práva*. KONZULEX – MROPOR, Krnov, 1993, str. 27, ISBN 80-85299-10-0.

6. United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (Convention CISG). It was adopted on 11. April 1980 and take into force on 1. January 1988. It provides mainly to the businesses (entrepreneurs) a substantial degree of legal certainty, when they want to signing an international commercial contract, which is a contract of sale in business (goods for resale). Compare: DYNYS, H.: *Transformation of modern international rights in the context of fundamental issues of jurisprudence*. In: SAVCHYN M. V. – MENDZHUL M. V. (eds.): *Fundamentálne problémy jurisprudencie. Zborník vedeckých prác*. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 12 a nasl., 2016, 260 s., ISBN 978-617-531-154-7.

7. GABRIEL, H. D.: *Contracts for the sale of goods. A comparison of U. S. and International Law*. Second Edition. Oxford University Press, New York, 2009, str. 204, ISBN 978-0-19-533349-7.

8. American Uniform Commercial Code (UCC) was first published in 1952 as a requirement to harmonize business law in the United States of America, in particular regards sales, as well as other business transactions. Compare: FRIEDLAND, J. A.: *Understanding international business and financial transactions*. Lexis Nexis Group, New York, 2002, ISBN 0-8205-5698-X (softbound).

9. Compare: LUKÁČKA, P.: *Teoretické východiská pojmu zodpovednosť v slovenskom právnom poriadku*. In: LUKÁČKA, P. – DUFALOVÁ, L. – LENHARTOVÁ, K.: *Zodpovednosť za vady diela*. Wolters Kluwer s. r. o., Bratislava, str. 60, 2016, 187 s., ISBN 978-80-8168-416-6.

10. In wider context see: MAREK, K.: Relative property rights (Part 3). In: *Justičná revue*. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky. Roč. 70, č. 5, 2018, str. 642 a nasl., ISSN 1335-6461.

11. KUKLIŠ, P. – HODÁS, M.: O súčasnej situácii v slovenskej právnej normotvorbe. *Právny obzor*. Roč. 99, č. 6, 2016, str. 486, ISSN 0032-6984.

12. LAZUR, Y. V. – FEŤKO, Y. I.: Formation of a system of cross-border cooperation according to european standards. In: SAVCHYN, M. V. – MENDZHUL, M. V. (eds.): *Fundamentálne problémy jurisprudencie*. Zborník vedeckých prác. Užhorodská Národná Univerzita v Užhorode. Vydavateľstvo Olexandra Harkuša, Užhorod, str. 5, 2016, 260 s., ISBN 978-617-531-154-7.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Діхтярь А.В.

студентка,

*Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Відповідно до ст. 67 Конституції України кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Утім, на сьогодні в умовах трансформації вітчизняної економіки актуалізується питання щодо створення ефективного механізму реалізації юридичної відповідальності у сфері оподаткування, адже ухилення від сплати податків становить чинник дестабілізації соціально-економічної ситуації у державі, обумовлюючи проблеми забезпечення фіскальної безпеки України.

Згідно зі ст. 111 Податкового кодексу України за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності як фінансова, адміністративна, кримінальна [1]. Водночас, аналізуючи проблему відсутності результативності у сфері мінімізації порушення податкового законодавства, слід звернути увагу на те, що ухилення від сплати податків на сьогодні є виключно кримінально караним діянням, відповідальність за яке передбачена ст. 212 Кримінального кодексу України. Причому, відповідно до примітки даної

кримінально-правової норми кримінальна відповідальність настає за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) лише в тому випадку, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів, які в тисячу і більше разів перевищують установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян [2].

Тобто, з огляду на дане положення, можна стверджувати, що законодавцем визначено мінімальну межу настання суспільно небезпечних наслідків, наявність яких обумовлює можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності. Разом з тим, у випадку відсутності встановленого кримінальним законом значного розміру фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів, мова йде про наявність підстав для настання адміністративної відповідальності за проступки, передбачені ст. ст. 163-2, 163-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення. При цьому, враховуючи санкції адміністративно-правових норм за порушення законодавства у сфері оподаткування, зокрема, попередження або штраф від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3], можна констатувати відсутність дієвого механізму реалізації каральної та компенсаційної функцій, притаманних юридичній відповідальності, що, у свою чергу, не узгоджується із зарубіжним досвідом боротьби з такою протиправною діяльністю як ухилення від оподаткування. Приміром, за офіційними даними Служби Внутрішніх Доходів США станом на 2017 рік розмір штрафних санкцій за ухилення від сплати податків складає близько 26,5 мільярда доларів [4].

З огляду на це, необхідним стає оновлення чинного законодавства в частині встановлення адміністративної відповідальності саме за умисне ухилення від сплати податків у розмірі, що не досягає рівня кримінально караного діяння, оскільки така протиправна діяльність, незалежно від кількісних показників

ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів, спричиняє настання суспільно шкідливих наслідків.

Так, суспільна шкідливість ухилення від оподаткування як матеріальна ознака адміністративного проступку виявляється у фактичному ненадходженні до бюджету та державного цільового фонду податків, що, як наслідок, призводить до зменшення дохідної частини бюджету, відсутності достатнього рівня фінансування соціально-економічного розвитку країни, та, в результаті, обумовлює дефіцит коштів. Більше того, така протиправна діяльність являється чинником тінізації економіки в державі, що, у свою чергу, призводить до структурних деформацій, перешкоджаючи демократизації суспільства та сучасним інтеграційним процесам України у світове співтовариство.

Таким чином, враховуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що встановлення адміністративної відповідальності за ухилення від оподаткування має детермінуюче значення при забезпеченні фіскальної безпеки країни, оскільки відсутність дієвого механізму притягнення осіб до юридичної відповідальності у сфері оподаткування, у першу чергу, обумовлює дестабілізацію економіки та призводить до скорочення доходів держави. Внесення відповідних змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, головним чином, забезпечить реалізацію відповідних превентивних заходів впливу на винних осіб та мінімізує порушення податкового законодавства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
4. Official web of Internal Revenue Service. URL: <https://www.irs.gov/pub/irs-soi/17databk.pdf>.

Клочок В.В.

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

У сучасній науці адміністративного права України формується своєрідна «євроінтеграційна» тенденція правового дослідження, яка полягає в розробці теоретичних основ, з метою методичної та наукової адаптації в національне адміністративне право європейських принципів і стандартів.

Перетворення адміністративного права вимагає розробки загального підходу до виокремлення принципів діяльності публічної адміністрації з урахування принципів європейської адміністративно-правової доктрини, що сформувалася в результаті процесу європейської інтеграції та уніфікованого правового регулювання ключових адміністративних і правових інститутів в межах Європейського Союзу.

В сучасних європейських країнах, з метою забезпечення реалізації та захисту прав і свобод та законних інтересів приватних осіб, на законодавчому рівні закріплюються вимоги та стандарти діяльності публічної адміністрації, зокрема, верховенство права, законність і передбачуваність, прозорість, технічна та управлінська компетентність, організаційний потенціал, участь громадськості [1, с. 242].

На жаль, європейські принципи й стандарти діяльності публічної адміністрації не знайшли повне і всебічне закріплення в українському законодавстві, саме тому, питання впровадження у вітчизняне законодавство європейського підходу до визначення стандартів і принципів діяльності публічної адміністрації є надзвичайно важливим.

Науковці І. Коліушко та В. Тимощук виділяють такі принципи діяльності публічної адміністрації: верховенства права, законності, відкритості, пропорційності, ефективності, підконтрольності та відповідальності [2, с. 27-28].

Пухтецька А. А. в свою чергу виділяє принципи, які стосуються побудови, тобто інституційні принципи, згідно з якими здійснюється організація вертикальних управлінських зв'язків у системі органів публічної адміністрації, а також принципи діяльності публічної організації, серед яких, у свою чергу, можна виділити матеріальні та процедурні принципи діяльності публічної адміністрації. При чому, на думку Пухтецької А. А. саме процедурні принципи виступають стрижнем європейських принципів діяльності публічної адміністрації, а тому обов'язково мають закріплюватися в вітчизняному адміністративно-процедурному законодавстві [1, с. 56].

Система принципів діяльності публічної адміністрації повинна базуватися на певних основоположних принципах. І таким засадничим принципом можна назвати принцип верховенства права. Вибір цього принципу як вихідного відповідає вимогам, які містяться як в джерелах європейського, так і міжнародного права, щодо визнання, встановлення та застосування принципу верховенства права в національному законодавстві держав.

Вимоги до утвердження і поваги верховенства права, закріплені в міжнародних договорах і конвенціях, а також в актах провідних регіональних і міжнародних європейських організацій. Зокрема, в Преамбулі і статті 3 Статуту Ради Європи закріплено, що «Усі члени Ради... визнають верховенство права» [3]. Крім того, на необхідності застосування принципу верховенства зазначено у багатьох актах Ради Європи. Так, у розробленому Модельному підручнику Ради Європи «Адміністрація і Ви» визначено, що принципи адміністративного права засновані на твердженні, що держави-члени ЄС визнають та практично реалізують основоположний принцип верховенства права [4].

У цьому контексті одним із найбільш вагомих аспектів реалізації принципу верховенства права є проблема забезпечення цього принципу в діяльності публічної адміністрації. З огляду на те, що верховенство права є основою побудови будь-якої правової держави, утвердження та реалізацію вказаного принципу визначено пріоритетом в будь-якій демократичній державі. У зв'язку з цим, ми повинні погодитися з думкою Пухтецької А. А., яка зазначає, що законодавство України, яке регулює діяльність публічної адміністрації, необхідно переглянути з урахуванням вимоги дотримання принципу верховенства права, визнати принцип верховенства права засадничим для принципів як побудови, так і діяльності публічної адміністрації [1, с. 32].

Підсумовуючи викладене, доцільно зазначити що в контексті євроінтеграційних перетворень в нашій державі питання принципів діяльності публічної адміністрації так чи інакше буде опосередковано концепціями, які у даній сфері виробило європейське співтовариство.

І основоположною ідеєю у цьому процесі має стати принцип верховенства права, згідно з яким можна буде уніфікувати вимоги до діяльності публічної адміністрації України, поєднуючи підходи, вироблені національними системи країн Європи, з українськими правовими реаліями, запозичивши найбільш успішні практики та вже апробовані європейською спільнотою принципи належного урядування та належної адміністрації, для того, аби вибудувати найбільш ефективну модель забезпечення захисту прав, свобод та інтересів приватних осіб.

Список використаних джерел:

1. Пухтецька А. А. Принципи адміністративного права: адміністративно-правові та євроінтеграційні аспекти оновлення змісту та практики застосування: монографія / А. А. Пухтецька. – Харків: ПП Панов, 2016. – 434 с.
2. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів) / автори-упорядники: І. Коліушко, В. Тимошук. – К., 2006. – 32 с.

3. Статут Ради Європи: Рада Європи, Статут, Міжнародний документ від 05.05.1949 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_001 (дата звернення: 20.08.2018 р.).

4. Administration and You. Principles of Administrative Law Concerning the Relations Between Administrative Authorities and Private Persons. A Handbook. Council of Europe, Directorate of Legal Affairs, Strasbourg, 1998, S. 536.

Паливода Т.В.

*головний спеціаліст-юрисконсульт відділу правової роботи
управління правового забезпечення,
Міністерство культури України*

**ІНФОРМАЦІЙНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ:
ПРАВОВІ АСПЕКТИ В СФЕРІ КУЛЬТУРИ**

В сучасних умовах динамічного розвитку і впливу на суспільні відносини відіграють вміння і навички моніторингу, аналізування та правового забезпечення інформацією. Варто зазначити, що динамічні інформаційні відносини в Україні потребують систематизації, та як результат визнання інформаційного права самостійною галуззю. Особливо актуальною потребою в сфері культури постає відновлення спільної роботи над формуванням інформаційного кодексу України. Відповідно, у даному науково-практичному дослідженні представимо правові аспекти прогнозованого інформаційного кодексу України для сфери культури.

Так, для сфери культури наявність інформаційного кодексу України сприятиме збереженню і розвитку вітчизняної стародавньої та новітньої культури, що базуватиметься на таких фундаментальних складових, як:

законність;

інформаційна безпека;

гарантія інформаційних прав і свобод людини і громадянина України;

захист авторських прав;
режими доступу до інформації;
права, обов'язки та відповідальність суб'єктів інформаційних відносин;
мова інформаційних відносин;
інформатизація результатів багатогранних науково-практичних досліджень із застосуванням математичних методів;
міжнародно-правова співпраця України з іншими державами, міжнародними організаціями;
тощо.

Отже, на прикладі чинних кодексів України, структура інформаційного кодексу України може складатись із:

преамбули;
прикінцевих положень;
загальної частини;
особливої частини.

Для збереження і розвитку культурного надбання України важливе значення має наповнення змісту особливої частини інформаційного кодексу України.

Так, безперечно, слід забезпечити правове регулювання сфери культури такими розділами інформаційного кодексу України:

нематеріальна культурна спадщина;
кінематографія;
бібліотечна справа;
сфера інтелектуальної власності;
музейна справа;
реєстр пам'яток архітектури;
переміщення культурних цінностей;
та інші.

Важливими правовими аспектами для сфери культури є безпека щодо:

створення інформації;
поширення інформації;

зберігання інформації;

знищення інформації.

Отже, для ефективного запуску механізму роботи проектом інформаційним кодексом України пропонуємо узагальнену стратегію співпраці заінтересованих сторін, що складається із таких етапів:

Етап 1. Організування робочої групи над проектом інформаційного кодексу України.

Етап 2. Мотивування і стимулювання фахівців розробників інформаційного кодексу України

Етап 3 Контролювання та регулювання роботи над проектом інформаційного кодексу України

Отже, дослідження є актуальним і потребує ретельного опрацювання та прийняття державних управлінських рішень.

Saliy S.L.

Postgraduate student,

Ivan Franko National University of Lviv

BANKING SYSTEM IN TERMS OF COOPERATION WITH INTERNATIONAL FINANCIAL ORGANIZATIONS

Ukraine actively cooperates with international financial organizations (*hereinafter – IFOs*) in the banking services market and banking supervision in order to reform public finances. In this regard, exchange rate and monetary policy is an integral part of Ukraine's program documents with IFOs, in particular, the International Monetary Fund and the World Bank.

International agreements of Ukraine in the sphere of banking services market and banking supervision, above all, contain commitments to guarantee the independence of the National Bank of Ukraine. Thus, in the Memorandum on Economic and Financial Policies between Ukraine and the IMF of 02.03.2017, provisions are laid down to emphasize ensuring

institutional capacity and independence of the National Bank of Ukraine in order to achieve the goals of price and financial stability.

To fulfill this commitment, the Law of Ukraine «On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine on Building the Institutional Capacity of the National Bank of Ukraine» № 541-VIII of June 18, 2015, was adopted, aimed at strengthening the autonomy of the National Bank of Ukraine and improving its management [1]. At the same time, one of the biggest achievements in Ukraine's cooperation with international financial organizations was the introduction of an inflation targeting regime, as well as, a «floating» mechanism for the formation of the hryvnia exchange rate.

In the context of the National Bank's reform, an important direction is the improvement of banking regulation and banking supervision. For example, the Memorandum on Economic and Financial Policies between Ukraine and the IMF of 02.03.2017 emphasizes the need to implement the «Principles of Effective Banking Supervision» (Basic Basel Principles) and to improve risk management in banking institutions. Moreover, agreements with the World Bank Group also highlight the importance of strengthening the supervision of the banking sector. To fulfill this commitment to international partners, measures to improve the system of regulation and supervision of the financial sector are envisaged in the Integrated Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020 of 18.06.2015.

A positive innovation on the path of liberalization of currency regulation is the adoption of the Law of Ukraine «On Currency and Foreign Exchange Transactions» of June 21, 2018, № 2473-VIII. According to Y. Smolij, this Law will create comfortable, transparent and secure conditions for doing business in Ukraine and open the door to foreign investors. And Ukrainians will have the right to invest in securities in global markets and to place funds on the accounts of any bank in the world [2]. However, issues related to the complete launch of PayPal payment system in Ukraine are still unresolved.

The financial crisis of 2014–2015 has been particularly acute in the banking system of Ukraine, which was in deep decline. The vulnerability of the banking sector was aggravated by the influence of financially ineffective and unreliable banks with a low level of corporate governance and underdeveloped risk management mechanism, in particular, credit risk and liquidity risk. Undoubtedly, this situation required urgent measures, so the reform of the whole banking system became an important subject of further agreements with the international partners of Ukraine.

The Integrated Program for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2020 of 18.06.2015 provides for three stages of the banking system reform: financial sector cleaning; rebooting of the financial sector; as well as creating prerequisites for long-term sustainable development of the financial sector [3]. The restructuring of the banking system is aimed primarily at strengthening financial stability, liquidity and solvency of banks, as well as overcoming the crisis in it, taking into account changes in the national economy and the global financial market through the creation of new banks, reorganization of existing ones and liquidation [4, с. 40]. To implement this Program, measures were taken to withdraw insolvent banks from the banking market, to nationalize, capitalize, refinance and strengthen supervision, as discussed in the program documents with the IMF and the World Bank.

Despite these positive developments, the banking sector is only beginning to evolve and requires significant reform and implementation of international standards. This is confirmed by the fact that according to the level of reliability of banks, which is defined as one of the indicators of the Global Competitiveness Index, calculated by the methodology of the World Economic Forum, Ukraine ranks 135 out of 137 countries (for example, Finland-1, Czech Republic -12, Poland-50, Germany-53, Great Britain-59, Georgia-64, Hungary-74, Romania-79, Russia-121, Moldova-133, Greece-134) [5].

On this basis, we believe that a promising direction in the context of the development of the banking sector is to deepen cooperation with the

Basel Committee on Banking Supervision, that is an international platform for the development and dissemination of current developments in the banking sector. Ukraine is not currently a member of this Committee, but in 2017 the National Bank of Ukraine became a member of the Basel Advisory Group established under the Basel Committee on Banking Supervision, which provides an opportunity to participate in a wide-ranging professional dialogue, exchange of views and experience on issues implementation of the banking regulation and supervision policy [6]. In addition, it is important to continue cooperation with international financial organizations in this area as it positively affects the institutional and functional strength of the banking sector, restoring confidence in banks and overall financial stability.

Conclusion. Ukraine closely cooperates with IFOs in the area of banking system due to the importance of this sphere of public finances for the implementation of economic programs. Therefore, the banking systems reforms are mainly aimed at strengthening the independence of the National Bank of Ukraine and the banking market in general in order to increase its transparency and resilience to financial crises.

References:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розбудови інституційної спроможності Національного банку України: Закон України від 18.06.2015 р. // *Голос України* від 09.07.2015 р. № 121.

2. Якщо Нацбанк дозволить // Офіційний сайт юридичної фірми «Asters». 16.07.2018|. URL: <https://evris.law/uk/komentari-jakshho-nacbank-dozvolit/> (дата звернення: 01.09.2018).

3. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16 січня 2017 року № 28) // Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297> (дата звернення: 01.09.2018).

4. Цит. за: Другов О. О. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О. О. Другов, О. В. Прийма // *Фінансовий простір*, 2015. № 4 (20), 40-48 с.

5. Global Competitiveness Index 2017–2018. Soundness of banks // The World Economic Forum. URL: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/competitiveness-rankings/#series=EOSQ087> (дата звернення: 01.09.2018).

6. Нацбанк приєднався до Базельської консультативної групи. // УНІАН. 11 липня 2017. URL: <https://economics.unian.ua/finance/2023551-natsbank-priednavsya-do-bazelskoji-konsultativnoji-grupi.html> (дата звернення: 01.09.2018).

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Сілкова А.О.

аспірант,

Національна академія внутрішніх справ

**АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЗЛОЧИННОЇ
ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ У СУЧАСНИХ УМОВАХ
(ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ АНКЕТУВАННЯ
ЗАСУДЖЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІХ)**

Злочинність неповнолітніх є важливим правовим питанням та постійно привертає увагу науковців та практиків. За статистичними даними в Україні нараховується більше трьох мільйонів неповнолітніх віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [1]. Як свідчать статистичні дані Генеральної прокуратури України [2], кількість кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду, станом на 31.12.2015 року становить 7171, станом на 31.12.2016 року – 5230, а станом на 31.12.2017 року – 5608 злочинів. Вказане свідчить про те, що у 2016 році спостерігався деякий спад злочинної діяльності неповнолітніх порівняно із 2015 роком, проте у 2017 році ми знову бачимо її зростання. При цьому кількість неповнолітніх, що вчинили злочини у період іспитового строку, за статистичними даними ДСА України, вищих спеціалізованих судів, Верховного Суду України, є незначною: у 2015 році – 332 злочини, що становить 4,6% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду; у 2016 році – 268 злочини, що становить 5,1% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх

участю), і за якими провадження направлені до суду; у 2017 році – 208 злочинів, що становить 3,7% від кількості кримінальних правопорушень, які вчинені неповнолітніми (або за їх участю), і за якими провадження направлені до суду [3].

Зазначені підрахунки вказують на те, що рівень так званої рецидивної злочинності неповнолітніх хоч і не є високим, проте залишається стабільним, що свідчить про потребу аналізу факторів формування злочинної поведінки неповнолітніх у сучасних умовах та відповідно – вдосконалення заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до неповнолітніх.

У зв'язку з цим нами у період з травня 2018 року по серпень 2018 року було проведено анкетування 134 засуджених неповнолітніх осіб, 27 з яких – вихованці Прилуцької виховної колонії, а 107 осіб – засуджені неповнолітні, що перебувають на обліку у підрозділах філій Державної установи «Центр пробації» в місті Києві та Київській області, Житомирській, Черкаській та Чернігівській областях, результати якого дали змогу виокремити особливості кримінально-правової характеристики вчинених неповнолітніми злочинів та соціально-демографічної характеристики таких осіб.

6 з опитаних засуджених – жіночої статі (4,5%), а 129 осіб – чоловічої (95,5%). Такий результат цілком відображає загальні тенденції гендерного аспекту злочинності.

15 з опитаних (11,2%) – засуджені особи у віці від 14 до 16 років, 104 особи (77,6%) мали вік від 16 до 18 років, а 15 осіб (11,2%) – понад 18 років. Ці показники говорять про те, що більшість осіб, які йдуть на вчинення злочину, практично досягли повноліття.

Викликає тривогу той факт, що 25,4% засуджених (34 особи) раніше притягались до кримінальної відповідальності, а 19,4% (26 осіб) раніше притягались до адміністративної відповідальності. До половини осіб – 17, які раніше притягались до кримінальної відповідальності, було застосовано звільнення від відбування покарання з випробуванням, до 2 осіб (5,9%) – звільнення від

покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру та до 2 осіб (5,9%) – звільнення від кримінальної відповідальності, до 1 особи (2,9%) застосовано штраф, 1 особа (2,9%) із засуджених, які раніше притягались до кримінальної відповідальності, виконувала громадські роботи, а 11 осіб (32,4%) раніше відбували покарання у виді позбавлення волі.

Дуже важливою соціально-демографічною характеристикою неповнолітніх правопорушників є роль сім'ї, у якій виховувався неповнолітній правопорушник. Адже саме мікросередовище, в якому виховувалась дитина, виконання членами сім'ї соціально-педагогічної функції значною мірою впливають на поведінку неповнолітніх, пов'язану із порушенням закону. 38,1% – 51 особа виховувалася у сім'ї з обома батьками, 48,5% (65) осіб – мали лише одного з батьків, 32,4% (11) опитаних виховувались дідусем чи бабусею, 1 особу виховували інші родичі, а 4,5% (6), на думку опитаних, виховувала вулиця та інтернат. Такі результати є підставою для припущення, що сім'ї, в яких зростали засуджені, чи-то повні, чи-то не повні, не сприяли їх вихованню як законослухняних громадян.

Окрім сім'ї важливими факторами, які значною мірою впливають на вчинення злочину неповнолітньою особою, є її оточуюче середовище та умови життя. На думку 60 опитаних (44,8%) до вчинення злочину їх спонукала компанія однолітків, 26 осіб (19,4%) – внаслідок втягнення їх у злочинну діяльність повнолітніми знайомими, 21 особа (15,8%) вчинили злочин через потребу у грошах чи інших предметах матеріального світу, 16 осіб (11,9%) вчинили злочин за власною ініціативою, для 8 осіб (5,9%) важко визначити причину вчинення ними злочину, і по 1 особі вчинили злочини через конфлікти у сім'ї, насильство, неблагополучна атмосфера; конфлікти у навчальному закладі, неблагополучна атмосфера та «через дурість».

Дослідження показало, що на час вчинення злочину більшість опитаних – 110 осіб (82,1%) навчались, 9 осіб (6,7%) – працювали, а

2 осіб (1,5%) – і навчалися, і працювали, і лише менше 10% осіб (13) на час вчинення злочину не навчалися і не працювали.

Аналіз результатів анкетування засвідчив, що найбільшу питому вагу у структурі вчинених протиправних діянь мають злочини корисливої спрямованості. Так, крадіжка становить 71,7% від загальної кількості вчинених діянь, інші корисливі злочини, у тому числі злочини корисливо-насильницької спрямованості, такі як: розбій, грабіж, незаконне заволодіння транспортним засобом, – 20,2%. Незначний відсоток у загальній структурі вчинених злочинів займають умисні вбивства та інші злочини проти життя та здоров'я особи – 5,9% (8 осіб). Злочини, що пов'язані із наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, хуліганство та порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, вчинила по 1 особі. Загалом вказана нами структура злочинності відтворює існуючу картину загального стану злочинності в нашій державі.

Результати відповідей на запитання «Чи був злочин вчинений спільно з іншими особами?» підтвердили вищевказану статистику щодо вчинення злочинів найчастіше у компанії однолітків або ж повнолітніх знайомих. Так, 73,1% (98) осіб вчинили злочин спільно з іншими особами, а 26,9% (36) осіб – одноособово.

Більшість опитаних неповнолітніх злочинців – 112 осіб (83,6%) не перебували під час вчинення злочину у стані сп'яніння внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів або інших одурманюючих речовин. Цей показник може говорити про те, що злочини вчинялись без порушення механізму раціонально-вольового контролю, тобто були вчинені свідомо.

Водночас як показують результати дослідження, 86 осіб (64,2%) не замислювалися ні до, ні в момент вчинення злочину про можливість притягнення їх до кримінальної відповідальності, 35 осіб (26,1%) розраховували, що злочин не буде виявлено, 9 осіб (6,7%) сподівалися уникнути покарання через свій вік, а 4 особам

(2,9%) було байдуже чи притягнуть їх до кримінальної відповідальності.

При цьому 87,3% (117) засуджених вважають, що їм було справедливо призначене покарання або інший захід кримінально-правового характеру. 124 проанкетовані особи (92,5%) усвідомлюють протиправність свого діяння, і ні за що б не повторили його вчинення, 9 осіб (6,7%) усвідомлюють протиправність свого діяння, але не впевнені, що б не повторили його вчинення за певним збігом обставин, і лише 1 особа не вбачає протиправності у своєму діянні. Перебування в установах виконання покарань на 122 засуджені особи (91,0%) справляють позитивне враження – вони відчують позитивні зміни, які відбуваються в їх особистості, та готові до самокерованої правослухняної поведінки. Водночас, викликає занепокоєння, що, на думку 8 засуджених осіб (5,9%), перебування в установах виконання покарань не справляє ніякого впливу, а для 4 засуджених (2,9%) установа виконання покарання – це школа злочинності, в якій вони отримують лише кримінальний досвід.

У цілому всі показники дають підстави для висновку, що звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування є виправданим і дієвим заходом кримінально-правового характеру. Результати анкетування свідчать, що реальне відбування неповнолітніми покарання не запобігає повторному вчиненню ними злочинів. Дослідження показало, що більшість опитаних засуджуваних виховувались не у сім'ї з обома батьками, у тому числі зовсім не мали батьків, що однозначно вплинуло на рівень їх виховання. Вражає той факт, що 83,6% засуджених навчались на час вчинення злочину. Такі дані свідчать про недосконалість виховних заходів працівників закладів освіти та незацікавленість неповнолітніх в здобутті освіти. Злочини найчастіше опитаними вчинялись у компанії однолітків або ж повнолітніх знайомих. Більшість злочинів були вчинені з корисливості, що не викликає здивування з огляду на те, що близько 60% населення нашої

держави знаходиться за межею бідності. Практично усі засудженні вважають застосовані до них заходи кримінально-правового характеру справедливими і не мають наміру знову вчиняти злочини. Тобто більшість засуджених не втрачають надію повернутися до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Статистичний збірник «Розподіл постійного населення України за статтю та віком» станом на 01.01.2017 р. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm (дата звернення: 03.09.2018).

2. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2015 р.; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2016 р.; Єдиний звіт про кримінальні правопорушення в державі за січень-грудень 2017 р. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 03.09.2018).

3. Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2015 році»; Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2016 році»; Статистичний збірник «Стан здійснення судочинства в Україні у 2017 році». URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/FAFD37716AD40ED9C22580E400382EF6) (дата звернення: 03.02.2018).

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ
ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Власенко А.А.

аспірант,

*ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України*

**ПРО ВИЯВЛЕННЯ СИМУЛЯТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
В ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-ПСИХІАТРИЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИМИ МЕТОДАМИ**

Кваліфікована оцінка осудності учасника судового процесу – важлива передумова до ухвалення справедливого судового рішення, його правосудності. Таким чином, правильна діагностика в процесі судово-психіатричної експертизи набуває важливий гуманістичний сенс, актуальність.

Метою роботи є визначення особливостей виявлення симулятивних тенденцій в процесі проведення судово-психіатричної експертизи за допомогою психодіагностичних методик.

Підстави і порядок проведення судово-психіатричної експертизи регламентуються: ст. ст. 69, 101, 102, 242-245, 332, 509 Кримінального процесуального кодексу України [2]; ст. ст. 53, 143-150, 239, 241 Цивільного процесуального кодексу України [3]; Законом України «Про судову експертизу» [4]; інструкціями, затвердженими Наказом МОЗ України № 865 від 08.05.2018 р. [5].

Як бачимо, висновок експертизи про психічний стан учасника судового процесу істотно впливає на остаточне рішення суду, що може стимулювати недобросовісних учасників судового процесу до симуляції різних психічних патологій з метою введення суду в оману і винесення ним бажаного для даних осіб рішення. Під

симуляцією мається на увазі демонстрація людиною хворобливих симптомів, яких насправді у неї немає. На даний момент існує ряд психодіагностичних методик, які досліджують широкий діапазон характеристик особистості, проте увага до вивчення комплексних підходів, які виявлятимуть симулятивні тенденції психічних патологій, на нашу думку, приділяється недостатньо.

Симулятивні тенденції за їх структурою (відповідно – складністю виявлення) можна розділити на дві категорії:

- 1) симуляція психічної патології здоровим досліджуваним;
- 2) симуляція хвороби досліджуваним при тому, що він дійсно має психічну патологію, але або в легшій, або в іншій формі.

У першому випадку симуляція виявляється за допомогою вербальних тестів, які мають індикатори щодо виявлення неправдивості надаваних даних. Характерними прикладами тут можуть слугувати: Стандартизований метод дослідження особистості (СМДО) і міні-СМДО – шкали L, F, K; Індивідуально типологічний опитувальник – шкали «Брехня», «Агравация» тощо.

Для виявлення симулятивних тенденцій психічних патологій Л. М. Собчик акцентує СМДО, оскільки «тест СМДО – не простий опитувальник, він носить полупроєктивний характер і провокує досліджувану особу до розкриття мимовільних тенденцій, неусвідомлюваних мотивів і компенсаторних механізмів. Тож симулятивний профіль відображає в неправдоподібно змішаному вигляді справжній стан тривоги, стурбованості й відчаю особистості, яка перебуває в стресі, і декларує при цьому емоційну холодність, відхід від контактів, своєрідність й інші важкі симптоми, характерні для того психічного захворювання, яке обстежуваний хотів би собі приписати» [7, с. 305].

Більш складним є виявлення симулятивних тенденцій другої категорії, які в свою чергу поділяються на наступні групи:

агравация – перебільшення симптомів наявної хвороби або її залишкових явищ;

метасимуляція – свідоме продовження хвороби або зображення симптомів хвороби що вже пройшла;

сюрсимуляція – зображення симптомів хвороби одного типу при наявності психічної патології іншого типу.

В. В. Калеміна і Г. Р. Колоколов відзначають, що найбільш часто агравація зустрічається у осіб з органічними ураженнями головного мозку та олігофренією, метасимуляція – подовжуючих реактивний або алкогольний психоз, сюрсимуляція – страждаючих на шизофренію [6].

Для виявлення симулятивних тенденцій в подібних випадках, Л. М. Собчик пропонує використовувати порівняльний аналіз таких методик, як вербальні опитувальники, оскільки їх результати більш контролюються свідомістю, і проєктивних тестів, досліджуючих підсвідомість. Протиріччя результатів вербальних тестів і тестів проєктивних виявляють патологічні ознаки особистісної деструкції, порушення в емоційно-вольовій сфері. Так, наприклад, для виявлення сюрсимуляції на першому етапі пропонується аналіз результатів обстеження Опитувальником діагностики міжособистісних відносин (Т. Лірі) і даних тесту СМДО, на другому етапі – співставлення результатів з такими проєктивними тестами як Колірний тест Люшера, Метод портретних виборів Сонді, Мальований апперцептивний тест (Л. М. Собчик), Плями Роршаха [7; 8].

Слід зазначити, що в сучасній практиці проведення судово-психіатричних експертиз наявний діапазон психодіагностичних методик задіяний недостатньо повно. Традиційно застосовуються лише методи оцінки когнітивної, інтелектуальної складової особистості, що визначають можливість сприймати інформацію і зберігати її в пам'яті, міркувати тощо [1]. Таким чином, розширення використання методів психодіагностики при проведенні судово-психіатричної експертизи що збільшує її можливості, поповнює інструментарій експертів і підвищує ефективність їх роботи, є важливим, перспективним напрямком досліджень. Дана тенденція визначає перспективність робіт і з виявлення симулятивних

тенденцій психодіагностичними методами в ході судово-психіатричної експертизи.

З'ясовано, що вплив результатів судово-психіатричної експертизи на рішення суду може спонукати недобросовісних учасників судового процесу до симуляції ними психічних патологій. Визначено способи виявлення симулятивних тенденцій психічних патологій здоровими досліджуваними за допомогою вербальних опитувальників, серед яких встановлена висока ефективність Стандартизованого методу дослідження особистості. Визначено види симулятивних тенденцій випробовуваних, які мають психічні патології, але зображують симптоми або завищеної сили, або іншої хвороби – агравація, метасимуляція, сюрсимуляція, а також способи їх виявлення за допомогою порівняльного аналізу результатів вербальних і проєктивних тестів.

Встановлено перспективність досліджень психодіагностичних методів з виявлення симулятивних тенденцій в процесі судово-психіатричної експертизи.

Список використаних джерел:

1. Акімова М. К. Психологическая диагностика / М. К. Акімова, К. М. Гуревич. – Санкт-Петербург.: Питер, 2008. – 652 с.
2. Верховна Рада України. Законодавство України. Кримінальний процесуальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Верховна Рада України. Законодавство України. Цивільний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.
5. Верховна Рада України. Законодавство України. МОЗ України. Наказ № 865 «Про затвердження Порядку проведення судово-психіатричної експертизи» від 8 травня 2018 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>.

6. Калемина В. В. Основы судебной медицины и психиатрии / В. В. Калемина, Г. Р. Колоколов – Москва.: Дашков и К, 2010. – 356 с.

7. Собчик Л. Н. Психодиагностика в медицине / Л. Н. Собчик. – Москва: Типография «Новости», 2007. – 416 с.

8. Шамрай Л. И. Методы проективной психодиагностики. Настольный справочник / Л. И. Шамрай, Н. П. Кривошлык. – Киев: Мастерская практического психолога, 2017. – 310 с.

Лешкевич Т.С.

*судовий експерт відділу товарознавчих досліджень
та оціночної діяльності,*

*Рівненський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України*

ПРОБЛЕМА ПІДБОРУ ПОДІБНОГО ОБ'ЄКТА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ВАРТОСТІ МАШИН ТА ОБЛАДНАННЯ, ЩО НЕ ПРЕДСТАВЛЕНІ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ УКРАЇНИ У СУДОВІЙ ТОВАРОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1]. Тому однією із доволі складних задач при проведенні судових товарознавчих експертиз є те, що експерт-товарознавець повинен володіти також певними знаннями в галузі виробництва, експлуатації та обслуговуванні об'єктів дослідження.

Науково-технічний прогрес не стоїть на місці у виробництві обладнання використовуються нові технології і сировина, удосконалюється процес виробництва, тому ще вчорашні нові тенденції є економічно і морально застарілі. Експерт-товарознавець при проведенні експертних досліджень повинен знати основні характеристики об'єкта дослідження для можливості проведення

маркетингового дослідження ринку, щоб правильно підібрати об'єкти порівняння, що за своїми товарними та технічними характеристиками будуть йому відповідати.

На сьогоднішній день при проведенні судових товарознавчих експертиз, призначеними судом, з визначення вартості спеціалізованого та/або високотехнологічного обладнання в судового експерта виникає проблема відсутності будь-якої цінової інформації, яка необхідна для проведення дослідження. Це обґрунтовується, по-перше, обмеженою кількістю угод на закупівлю такого роду обладнання, по-друге, відповідно обмеженим попитом на подібну продукцію на ринку України в зв'язку з його високою вартістю, по-третє, відсутністю на вітчизняному ринку достатньої кількості суб'єктів господарювання, які представляють виробника певного обладнання і відповідно спроможні надати відповідну цінову інформацію щодо його вартості. Виходячи з практики проведення судових експертиз та експертних досліджень спеціалізованого чи високотехнологічного обладнання для визначення вартості застосувати дохідний методичний підхід не можливо, зазвичай, з причин відсутності потрібної інформації щодо поточної вартості очікуваних доходів від використання об'єкта дослідження за своїм цільовим призначенням. Порівняльний методичний підхід можливий лише за присутності об'єкта порівняння, який здебільшого не представлений на ринку України, тому застосувати метод не представляється можливим.

Для визначення вартості обладнання, що є новим, а також бувшим у використанні, що не представлено на внутрішньому ринку України, тобто є іноземного виробництва, найчастіше використовується витратний методичний підхід як єдино можливий. Витратний підхід – це визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу (знецінення).

Основними методами витратного підходу є метод прямого відтворення та метод заміщення [2]. Метод прямого відтворення

визначає вартість відтворення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення), який буде визначатися на основі фактичного стану обладнання (періоду експлуатації, проведених ремонтних робіт, специфіки або інтенсивності використання). Під час застосування методу прямого відтворення або методу заміщення використовуються інформація про відтворення або заміщення об'єкта оцінки чи подібного майна, вихідні дані про об'єкт оцінки. В нашому випадку доцільно використовувати метод прямого відтворення.

Для використання методу прямого відтворення, для обладнання іноземного виробництва, необхідні наступні дані:

- вартість придбання обладнання (дану інформацію можна отримати з бухгалтерської документації підприємства, на баланс якого зарахований об'єкт дослідження);

- індекс зміни офіційного курсу долару США або Євро до гривні з дати придбання об'єкту дослідження до дати оцінки [3]. Також слід зазначити, що дані про вартість придбання обладнання повинні міститися в Інвентарній картці обліку основних засобів підприємства (типова форма № ОЗ-6), що буде містити інвентарний номер, рік випуску обладнання, паспорт, тобто модель, марку, зміни у вартості об'єкта, амортизацію та інші відомості [4].

Формула розрахунку вартості відтворення обладнання, іноземного виробництва, матиме наступний вигляд:

$$C_{\text{вв(іноз)}} = V_{\text{п}} / K_{\text{вп}} \times K_{\text{вдо}} [5],$$

де $C_{\text{вв(іноз)}}$ – вартість відтворення обладнання, іноземного виробництва, грн;

$V_{\text{п}}$ – вартість придбання обладнання, грн;

$K_{\text{вп}}$ – курс валют (архівні дані НБУ) на дату придбання обладнання;

$K_{\text{вдо}}$ – курс валют (дані НБУ) на дату оцінки.

До інформації про вартість придбання обладнання, можуть бути віднесені договори купівлі – продажу, акти придбання основних

засобів, документальне оформлення основних засобів, акти прийому – передачі, накладні тощо.

Метод заміщення – це визначення вартості заміщення з подальшим вирахуванням суми зносу (знецінення). Даний метод було б доречно використовувати за наявності на ринку нового обладнання, яке за своїми технічними характеристиками відповідає, або подібне до об'єкту дослідження, таку відмінність необхідно враховувати шляхом подальшого коригування отриманої вартості заміщення з урахуванням значення коефіцієнту функціонального зносу машин та обладнання, після проведення порівняння технічних характеристик та основних ціноутворюючих параметрів об'єкту дослідження та об'єкту порівняння.

Вищезазначене є варіантом для вирішення проблеми визначення вартості високотехнологічного обладнання, що відсутнє на внутрішньому ринку України, але кожен випадок є унікальним, тому експерт-товарознавець після вивчення наданих йому матеріалів та обставин справи та провівши дослідження об'єкта судової товарознавчої експертизи, його характеристик, специфіки використання визначає найбільш ефективний методичний підхід для визначення його вартості.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про судову експертизу» [Електронний ресурс]: Постанова Верховної Ради України від 25.02.1994 № 4038-ХІІ (Ред. від 20.01.2018). м. Київ, 2 с. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

2. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440 (Ред. від 15.04.2015) – м. Київ, 2 с. – Режим доступу: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF?nreg=1440-2003%EF&find=1&text.

3. Дані Національного банку України [Електронний ресурс]: Національний Банк України – 2018. м. Київ, 1 с. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

4. Наказ «Про затвердження типових форм з обліку та списання основних засобів суб'єктами державного сектору та порядку їх складання»

[Електронний ресурс]: Міністерство фінансів України від 13.09.2016 № 818 (Ред. Від 13.09.2016) м. Київ, 1 с. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1336-16>.

5. Бондар В. М. [Електронний ресурс]: В. М. Бондар // Криміналістика и судебная экспертиза. – 2015. – Вып. 60. – С. 449-460. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/krise_2015_60_47.

Печонко С.П.

судовий експерт відділу

*товарознавчих досліджень та оціночної діяльності
Рівненського НДЕКЦ МВС України*

ВИЗНАЧЕННЯ ОРИГІНАЛЬНОСТІ ТА ВАРТОСТІ СПОРТИВНОГО ОДЯГУ В СУДОВІЙ ТОВАРОЗНАВЧІЙ ЕКСПЕРТИЗИ

В наш час, брендований спортивний одяг в Україні, в умовах фінансової ситуації, досить дороге задоволення для переважної більшості громадян. Так що ж тоді робити справжнім цінителям фірмового спортивного одягу?

Світові виробники регулярно страждають від масових підробок власної продукції. Вдалий розвиток торгової марки призводить до масової фальсифікації продукції, виготовлених в країнах третього світу, які далеко не всі відповідають показникам якості і відповідності вимогам виробника. Бізнес по створенню фальсифікованої продукції у світовому масштабі оцінюється в мільярди доларів. Тому виробники оригінальної продукції вкладають колосальні кошти в технічні заходи захисту, відповідно до цього виробники фальсифікованої продукції витрачають свої зусилля та кошти на різні способи нейтралізації таких засобів захисту.

Для початку розглянемо, що таке фальсифікована продукція.

Фальсифікована продукція – продукція, виготовлена з порушенням технології або неправомірним використанням знака для

товарів та послуг, чи копіюванням форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само неправомірним відтворенням товару іншої особи [1].

Нестабільний фінансовий стан громадян України, породив тіньовий ринок підробок відомих світових гігантів-виробників спортивного одягу, таких як: «Nike», «Adidas», «Reebok», «Puma» тощо. За даними представника компанії «Nike» Річарда Станвікса 98% взуття їхньої торгової марки, проданого в інтернеті – підробка [2]. В Україні до 90% усіх проданих товарів – підроблені [3].

Світова боротьба з фальсифікованою продукцією призводить країн-виробників до жорсткіших заходів. Так, в Італії, відповідальність несе не лише виробник такої продукції, а й покупець. В Україні, відповідальність за фальсифіковану продукцію, регламентується статтею 229 Кримінального Кодексу України «Незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару» [4].

Саме тому, виникає актуальність встановлення оригінальності спортивного одягу, для визначення вартості під час проведення судової товарознавчої експертизи.

Розглянемо основні відмінності між оригінальною спортивною та фальсифікованою продукцією. Для зручності результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Основні відмінності між оригінальною та фальсифікованою продукцією

Відмінності	Оригінал	Фальсифікат
1	2	3
Ціна	Досить дорого (треба розуміти, що справжній брендований одяг не може коштувати «копійки»)	Дешево
Місце продажу	Офіційні магазини та сайти	Приватні сайти, магазини та ринки
Місце зшивки	Шви мають бути рівними, виконані одним видом, якістю і кольором	Шви різнокольорові, нерівні, виготовлені з неякісного матеріалу
Місце зклеювання	Клеєні шви не мають потоків та капель	Нерівні шви, з потоками та каплями
Матеріал	Якісний	Неякісний
Маркування та логотипи	Чітко, якісно, місце кріплення, колір	В будь-якому місці, виконано кустарним способом
Дизайн	Відповідність моделі	Невідповідність моделі
Упакування	Оригінальне упакування	Відсутність або невідповідність оригіналу

Розглянемо види фальсифікованої продукції, з яких на сьогодні можна відокремити три основних:

1. Покупцям пропонується придбати продукцію з офіційних фабрик компаній виробників, які не пройшли перевірку якості по тим чи іншим причинам, відповідно до чого не попали в офіційні магазини компанії.

2. Копія виробу, яка виготовлена з великою точністю в порівнянні з оригіналом, візуально дуже важко помітити різницю. Виробництво такого одягу потребує спеціальне технологічне устаткування, установка й налаштування якого коштує недешево.

3. Продукція низької якості, виконана кустарним способом на швидку руку, з використанням матеріалів низької якості, візуально елементарно помітити різницю [5].

Отже, як ми бачимо, що при проведенні судової товарознавчої експертизи для визначення оригінальності та вартості спортивного одягу, в якості порівняльного об'єкта повинен бути наданий подібний об'єкт аналогічної моделі, максимально наближений по товарним характеристикам, а краще ідентичний.

Для дослідження виробу, під час проведення судової товарознавчої експертизи з ознаками підробки, необхідно обов'язково мати:

1. Об'єкт дослідження.
2. Порівняльний об'єкт оригінальної продукції.
3. Зразок маркування.

Проведення судової товарознавчої експертизи для визначення оригінальності та вартості спортивного одягу включає в себе:

- дослідження наданого на експертизу об'єкта;
- дослідження наявних маркувальних позначок об'єкта експертизи;
- проведення порівнюючого аналізу маркувальних позначок об'єкта експертизи і наданого подібного об'єкта оригінального виробництва;
- оцінка результатів дослідження;
- висновок про відповідність/невідповідність;
- визначення вартості наданого на експертизу об'єкта.

В деяких випадках, проведення такого дослідження, можливе у комплексі з судовими експертами спеціальності 8.3 «Дослідження волокнистих матеріалів і виробів з них» [6].

Аналізуючи все вищевказане, можна зробити висновок, що у зв'язку з поширенням фальсифікованої продукції на території України, необхідне створення чіткого плану, по організації проведення судової товарознавчої експертизи для визначення оригінальності та вартості спортивного одягу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про захист прав споживачів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
2. Эксперт онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://expert.ru/2016/01/28/kak-otlichit-krossovki-nike-ot-poddelki/>.
3. BukNews [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buknews.com.ua/page/dergspogyvstandart-v-ukraini-90-usikh-tovariv-na-prodag-pidrobjeni.html>.

4. Кримінальний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

5. Как отличить поддельные кроссовки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lookatme.ru/flow/posts/snicker-culture/91033-kak-otlichit-poddelnye-krossovki>.

6. Наказ № 102 МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17>.

Сливка І.Ю.

судовий експерт,

Закарпатський науково-дослідний

експертно-криміналістичний центр МВС України

ЗНАЧЕННЯ ОКРЕМИХ НЕВЕРБАЛЬНИХ СИГНАЛІВ В КОНТЕКСТІ ДОПИТУ

З криміналістичної точки зору допит – це засіб збирання і перевірки не лише доказів, а й такої інформації, відомостей про факти й обставини, що мають орієнтує значення, і які слідчий чи інша уповноважена особа отримує від допитуваного шляхом проведення бесіди за допомогою вербальної та невербальної комунікації. Аналіз невербальних сигналів в процесі комунікацій слідчого з допитуваним дає змогу встановити реальний стан допитуваного під час допиту, різне реагування на те чи інше запитання або пред'явлений доказ. Ці зовнішні прояви не мають доказового значення, але мають важливу орієнтує функцію.

У вітчизняній літературі наводиться [1] наступний перелік підстав для припущення про нещирість допитуваного:

1) надмірно категоричне судження про всі деталі обставин, що з'ясовуються, крайній автоматизм викладу показань, позбавлений навіть натяку на який-небудь сумнів або суперечливість;

2) неприродно експансивне звинувачення інших допитаних у нещирості та нарочито гучне обурення їхньою поведінкою;

3) занадто докладні й емоційні показання про обставини, які не мають значення для справи і, судячи з певних даних, які не сприймалися допитуваним;

4) умовчання про факт, обставину, вкрай істотних для справи і, судячи за деякими даними, добре відомому допитуваному (наприклад, про знайомство з певною особою, про учасників якої-небудь події, час, місце, спосіб злочину, майно, викраденому злочинцями і т. д.);

5) промовка про яку-небудь деталь розслідуваної події при ствердженні допитуваного, що учасникам цієї події він не був і нічого про неї не чув, нічого не бачив і не знає;

6) неадекватно перебільшена реакція на задане в числі нейтральних критичне питання (яке стосується важливої обставини розслідуваної події), під впливом якого допитуваний переходить в стан крайнього збудження, надмірної розгубленості;

7) зовнішні прояви надмірного внутрішнього напруження: почервоніння обличчя, тремтіння рук, ніг, «бігаючі» очі, уповільнення мовлення, суперечливість, часті «заминки», тривалі паузи, нерідко повторні зітхання, часте поправлення краватки та ін.

Більшість людей насамперед звертають увагу на найменш достовірні джерела – слова і вирази обличчя – і таким чином легко помиляються. Брехуни зазвичай відстежують, контролюють і приховують не всі аспекти своєї поведінки. Швидше за все, вони не змогли б цього зробити, навіть якщо б дуже схотіли. Коли особа хоче щось приховати, то вона ретельно обмірковує свої слова не тільки тому, що їй відомо, яку увагу приділяють інші люди цьому джерелу інформації, але й тому, що за слова швидше доведеться відповідати, ніж за тон, вираз обличчя або рухи тіла. Разом з тим, треба пам'ятати, що брехню не завжди можна визначити за аналізом поведінкових ознак. Навіть при наявності кількох ознак, які можуть свідчити про брехню, такий висновок матиме лише ймовірний характер – *не існує жодних специфічних ознак брехні у поведінці людини*. Враховуючи це, пропонуємо наступне визначення

невербальних сигналів, яке навів у своїй книзі колишній агент Федерального Бюро Джо Наварро: невербальні сигнали (невербальна комунікація) – це спосіб передачі інформації за допомогою не мовленнєвих засобів, таких як вирази обличчя, жести, дотики, рухи, пози, декоративні деталі (одяг, прикраси, зачіска, татуювання) а також тон, тембр і гучність голосу (але не значення слів). За допомогою засобів невербальної комунікації зазвичай передається від 60 до 65 відсотків всієї інформації при міжособистісному спілкуванні. У зв'язку з тим, що особи не завжди усвідомлюють, що використовують засоби невербальної комунікації, «мова тіла» часто виявляється більш правдивою, ніж вимовлені слова, які свідомо підбираються так, що отримати найбільш бажані для допитуваного результати [2].

Однак не всі рухи тіла є однаковими за ступенем достовірності. Британський доктор наук по зоології Десмонд Морріс [3] пропонує наступну шкалу достовірності сигналів, в якій на початку знаходяться найбільш достовірні сигнали, а в кінці списку – найменш достовірні:

1) автономні сигнали; 2) сигнали, які подаються ногами; 3) сигнали, які подаються тулубом; 4) несвідома жестикуляція; 5) свідомі жести; 6) вирази обличчя; 7) мовлення. Різна градація сигналів за достовірністю пов'язана з тим, що не всі рухи тіла людина контролює однаково свідомо. Наприклад, до автономних сигналів належать переважно ті сигнали, які контролюються вегетативною нервовою системою людини, тобто які особа свідомо не контролює.

1. Автономні сигнали – їх можна вважати істинним практично завжди, тому що навіть якщо особа усвідомлює, що подає такі сигнали, то контролювати їх не в змозі. Наприклад, особа не може збліднути або вкритися потом, навіть якщо дуже цього захоче. Однак, зазвичай такі сигнали можна спостерігати лише в ситуаціях, які пов'язані з бурхливим проявом емоцій. Менш емоційні ситуації

супроводжуються іншими рухами тіла. До групи автономних сигналів відносяться:

- підвищене потовиділення;
- прискорене ковтання;
- блідість та рум'янець;
- сигнали зіниць ока.

Більшість цих ознак виникає внаслідок діяльності вегетативної нервової системи людини. Особливої уваги заслуговують зіниці ока. Зіниця людини змінює діаметр в залежності від освітлення навколо. Але крім цього, узагальнюючи проведені психологами дослідження можна стверджувати, що коли людина дивиться на об'єкт який їй подобається, її зіниці збільшуються в діаметрі; і, навпаки, коли об'єкт викликає негативні емоції, то діаметр зіниць зменшується. Однак, в умовах допиту треба стежити за тим, щоб освітленні в приміщенні не змінювалося, тільки в такому випадку сигналам зіниць можна довіряти.

2. Сигнали, які подаються ногами – нижні кінцівки людини в найменшій степені підвладні контролю свідомості. Це відбувається тому, що наша увага, зазвичай, зосереджена на обличчі співрозмовника [3]. Коли людина стикається з чимось небезпечним або просто неприємним, її стопи і ноги реагують так само, яка в доісторичні часи. Підпорядковуючись механізму «замри, біжи або бийся» (який працює на рівні примітивних рефлексів без участі високоорганізованих когнітивних процесів) спочатку ноги завмирають, потім відбувається реакція дистанціювання, і як остання стадія – ноги «готуються до бою» та наносять удар. В контексті допиту може мати важливе значення кут повороту ніг та стоп – зазвичай, людина повертається тілом до всього, що їй подобається або що доставляє задоволення, включаючи людину, з якою відбувається комунікація. І, навпаки, людині властиво відвертатися від людини, яка їй не подобається. Якщо в процесі допиту допитуваний поступово повертає стопи, це може служити ознакою його бажання звільнитися, покинути місце, в якому він

знаходиться. Крім цього, якщо після озвучення певного питання допитуваний поступово або раптово повертає стопи, то таку інформацію необхідно проаналізувати та встановити її причини. Таке саме значення може мати сигнал, коли допитуваний кладе руки на коліна – такий жест однозначно свідчить про те, що людина бажає закінчити зустріч та піти. Такий жест може доповнюватися нахилом тулуба та/або тим, що особа посувається на край стільця. Іншим сигналом може бути широко розставлені стопи і ноги – такий сигнал в процесі допиту може свідчити про наявність серйозних розбіжностей або потенційних неприємностей (оскільки в стані конфронтації людина розставляє стопи і ноги в сторони не тільки для того, щоб досягти стійкості, але і для того, щоб захопити більше території). Чим більша напруженість ситуації, тим ширше людина розставляє ноги. Особлива увага слідчого має приділятися поведінці стоп допитуваного. Зазвичай, в покачуванні та порухах стоп особи немає нічого незвичного: дехто поступає так постійно, інші – ніколи; ці рухи не є ознаками брехні. Але особливого значення набуває той момент, коли такі рухи починаються або змінюються (наприклад, після запитання слідчого). В контексті допиту особливо слід слідкувати за моментом, коли стопа людини починає немов «підскакувати» – це чітка реакція на негативний подразник (задане питання). Як стверджує доктор Джо Куліс, кожен раз, коли у сидячої людини покачування ноги змінюється на «підскакування стопи», це явно означає, що людина почула або побачила щось таке, що їй не сподобалося. Таке підскакування ноги імітує удар і є підсвідомим способом боротьби з неприємностями. Також, можлива протилежна ситуація, коли допитуваний, який постійно покачував або тряс стопою, раптово перестає це робити – необхідно обов'язково відмітити та проаналізувати такий факт. Зазвичай, такий сигнал означає, що людина переживає стрес, різку зміну емоційного стану або відчуває якусь небезпеку. Ще одним сигналом дискомфорту є схрещування щиколоток, особливо якщо при цьому стопи ховаються під стілець. Деякі особи можуть стримувати рухи стоп і

ніг обвиваючи ними ніжку стільця. Дані сигнали є прикладами стримуючої поведінки (реакція «завмирання»), яка вказує, що людина чимось стурбована. Однак, самі по собі сигнали стримування не можна вважати ознаками обману; це всього лише сигнал самоконтролю та обережності, які однаково властиві чесним людям та брехунам.

Слід пам'ятати, що ознак брехні, як таких, не існує – немає жодного жесту, виразу обличчя або невимушеного скорочення м'язів, які самі собою означали б, що людина бреше. Проте, в разі виявлення комплексу невербальних та вербальних сигналів (три і більше) які не відповідають словам допитуваного в процесі допиту, можна стверджувати, що стимул (наприклад, питання слідчого) викликали негативну реакцію у допитуваного (стрес). В подальшому необхідно задавати уточнюючі запитання і встановити причину стресу допитуваного. Однак, виявлення стресу не свідчить про те, що допитуваний бреше, оскільки брехня – це лише одна із можливих причин стресу, а не єдина.

Список використаних джерел:

1. Н.А. Селиванов. Справочная книга криминалиста. – М.: Издательство НОРМА, 2000. – 727 с.
2. Keynote: The Power of Nonverbal Communications | Joe Navarro | CMX Summit West 2015 [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HR10dvPRkSI> (дата звернення 17.09.2018).
3. Моррис Д. Наблюдая за человеком: Фундаментальное исследование всех невербальных сигналов / Десмонд Моррис; пер. с англ. Н. Караева. – М.: Ко Либри, Азбука-Аттикус, 2017. – 672 с., ил.

Шило А.В.

здобувач,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого;

оперативний співробітник Служби безпеки України

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ШЛЯХОМ ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ З ВИЛУЧЕНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ТЕХНІКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Зважаючи на сучасний рівень комп'ютеризації суспільних відносин, на сьогодні лєвова частка інформації зберігається на електронних носіях або на віддалених серверах з використанням, так званих, «хмарних технологій»¹. При цьому вказана характеристика сучасного світу перебуває у постійній позитивній динаміці, а відтак не може не враховуватися при збиранні інформації в рамках досудового розслідування. У цьому ключі на сьогодні досить гостро як з позиції теорії доказового права, так і з погляду його прикладного застосування постала проблема правильного процесуального оформлення дії, яка полягає в огляді та фіксації електронної інформації, що міститься на вилучених у межах інших процесуальних дій (затримання, обшуку) електронних носіях (персональних комп'ютерах, ноутбуках, смартфонах, телефонах тощо). Дослідження існуючої на сьогодні судової практики дає можливість констатувати відсутність єдності у даному питанні як серед слідчих та прокурорів, так і серед суддів. У свою чергу досить часто при дослідженні такого роду інформації на предмет її допустимості захисниками піднімається питання про незаконне втручання у приватне спілкування (яке можливе лише в межах передбачених законом негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД)), як результат, судьями підтримується така позиція, що призводить до втрати стороною обвинувачення частини доказової інформації. Проте, на наше переконання, вказаний підхід, хоч і не

---

¹ *Примітка:* доступ до такої інформації у свою чергу також здійснюється через персональні електронні пристрої.

позбавлений раціонального зерна, все ж є досить спірним. Тож, зупинимось детально на даному питанні із викладенням власного бачення ситуації.

Перш за все зауважимо, що аналіз існуючої судової практики дає можливість виділити три підходи до вирішення ситуації із ознайомленням та фіксацією інформації, що міститься на вилученій електронній техніці. Найпоширенішим на сьогодні способом процесуального оформлення дії, що полягають в огляді та фіксації електронної інформації, яка міститься на вилучених у межах інших процесуальних дій електронних пристроях, є складання слідчим протоколу огляду в порядку ст. 237 КПК. При цьому, зважаючи на необхідність спеціальних знань при проведенні вказаної дії, такого роду огляд проводиться із залученням спеціаліста, завдання якого й полягає у тому, щоб виявити інформацію в електронному пристрої, що досить часто вимагає застосування спеціального програмного забезпечення (використовуються програми «Ufed Physical Analyzer», «Мобільний криміналіст» та інші).

У свою чергу, як вже зазначалось, стороною захисту досить часто ставиться питання про визнання результатів такого огляду недопустимими доказами, зважаючи на те, що мало місце втручання у приватне спілкування. При цьому судові рішення з даного питання є діаметрально протилежними.

Зокрема, одні судді не вбачають в процедурі такого огляду ознак втручання у приватне спілкування та визнають протоколи огляду допустимими доказами [1; 9].

Натомість інші суди в аналогічних випадках вважають, що ознайомлення із інформацією з електронного пристрою є втручанням у приватне спілкування та визнають протоколи огляду недопустимими доказами [5; 4; 7; 2; 6]. При цьому показово, що у своїх рішеннях судді лише ставлять питання про втручання у приватне спілкування та необхідність отримання відповідного дозволу слідчого судді на таке втручання, але не вказують на форми (види НСРД) у яких таке втручання мало б відбутися.

Аналіз вищенаведеної судової практики надає нам можливість сформулювати низку тез для побудови власного підходу до вирішення вказаного питання.

По-перше, складно погодитися із позицією адвокатів-захисників з приводу того, що для правильного процесуального оформлення дії, яка полягає в огляді та фіксації електронної інформації, що міститься на вилучених у межах інших процесуальних дій електронних пристроях слід застосовувати таку НСРД як зняття інформації із транспортних телекомунікаційних мереж. Річ у тім, що, як правильно вказують у вищенаведених рішеннях судді, дана НСРД передбачає «перехоплення» інформації в «онлайн» режимі і не стосується статичних електронних даних, якими є sms, електронні листи, повідомлення у різного роду месенджерах тощо.

По-друге, на наш погляд, сумнівним у даному випадку взагалі є підхід, відповідно до якого в описаній ситуації має місце втручання у приватне спілкування (принаймні у тому сенсі, який в дане поняття вкладає чинний КПК). Зокрема, в порядку аналогії, можна навести ситуацію, коли під час обшуку буде вилучено не смартфон або ноутбук, які містять електронне листування, а, скажімо, паперові листи, які безумовно також є засобом передання інформації в рамках приватного спілкування. Разом із тим, зміст таких листів традиційно фіксується у протоколі огляду й питання про втручання у приватне спілкування не виникає.

По-третє, навряд чи у даній ситуації взагалі можна ставити питання про фіксування такого роду інформації шляхом застосування інституту НСРД. Річ у тім, що НСРД за своїм визначенням передбачає отримання інформації без відома особи, яка є її власником, володільцем, адресатом, адресантом тощо. При цьому, в разі відкритого вилучення електронного носія інформації, власник такого носія абсолютно чітко розуміє мету такого вилучення, тож про негласний доступ вже не йдеться. Зокрема, не може у даному випадку йтися і про застосування такої НСРД як зняття інформації з електронних інформаційних систем, оскільки

остання передбачає або негласне отримання доступу до електронного носія інформації опосередкованим (віддаленим) шляхом (наприклад, з використанням віддаленого доступу через мережу Інтернет, під'єднання через дротову мережу тощо), або безпосереднє копіювання інформації при негласному проникненні до приміщення. Проте у ситуації, коли електронний носій інформації знаходиться «в руках слідства» зазначені методи доступу втрачають сенс.

По-четверте, абсолютно правильним є висновок Придніпровського районного суду м. Черкаси з приводу того, що наявність ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук під час проведення якого вилучено електронний пристрій [6] або ухвали про накладення арешту на електронний пристрій, вилучений у власника при затриманні, ще не надає права на вилучення інформації, що міститься на такому пристрої. Інформація у даному випадку є окремим об'єктом, який не слід ототожнювати із її фізичним носієм – електронним пристроєм. Проте, при цьому навряд чи можна погодитися із позицією, відповідно до якої відсутність паролю на смартфоні, ноутбучі або іншому електронному носії інформації дає право вилучити й зафіксувати таку інформацію в порядку ч. 2 ст. 264 КПК, згідно з якою не потребує дозволу слідчого судді здобуття відомостей з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту. Така позиція прослідковується у вироку Придніпровського районного суду м. Черкаси від 6 жовтня 2016 р. (справа № 699/268/15-к).

На наш погляд, у даній ситуації можна провести аналогію із проникненням до житла та іншого володіння, вказавши наступне: як незамкнені двері до будинку не свідчать про надання власником добровільної згоди на проникнення до житла, так і відсутність паролю для доступу до інформації на електронному пристрої не свідчить про те, що доступ до такої інформації не обмежується її

власником, володільцем або утримувачем. Тож, на наше переконання, ч. 2 ст. 264 КПК у даній ситуації також не може бути застосована, оскільки дана норма відноситься до негласного отримання інформації, розміщуючи яку особа усвідомлює можливість доступу необмеженого кола осіб до такої інформації (відкриті Інтернет-форуми, загальнодоступна інформація на сторінках соціальних мереж тощо).

Підсумовуючи вищевикладене, маємо констатувати, що інформація, яка міститься на електронних пристроях, не може ототожнюватися із самим електронним пристроєм як її фізичним носієм.

Така інформація є окремим об'єктом права власності та об'єктом охорони таємниці приватного життя, а відтак її вилучення / копіювання має відбуватися на підставі судового рішення, проте не в режимі застосування НСРД.

Отримання та фіксування такої інформації має здійснювати на підставі ухвали слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів (у даному випадку – документів, що існують в електронній формі).

Список використаних джерел:

1. Вирок Голосіївського районного суду м. Києва, від 18 квітня 2016 р., справа № 752/15787/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57301468>.
2. Вирок Дружківського міського суду Донецької області від 26 травня 2016 р. (справа № 229/2532/15-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57906232>.
3. Вирок Зарічного районного суду м. Суми від 17 серпня 2015 р. (справа № 591/8396/13-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48529766>.
4. Вирок Красноармійського міськрайонного суду Донецької області від 16 листопада 2015 р. (справа № 235/3606/15-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53461747>.

5. Вирок Орджонікідзевського районного суду м. Маріуполя Донецької області, вирок від 10 серпня 2016 р. (справа № 265/7387/15-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59646144>.

6. Вирок Придніпровського районного суду м. Черкаси від 6 жовтня 2016 р. (справа № 699/268/15-к) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61844780>.

7. Вирок Селидівського міського суду Донецької області від 02 березня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56200716>.

8. Оконенко Р.И. «Электронные доказательства» и проблемы обеспечения прав граждан на защиту тайны личной жизни в уголовном процессе: сравнительный анализ законодательства Соединенных Штатов Америки и Российской Федерации: дисс. ... канд. юрид. наук.: спец.12.00.09 – уголовный процесс; М., 2016. – 158 с.

9. Ухвала Жовтневого районного суду м. Запоріжжя від 16.01.2017 (справа № № 1-кп/331/23/2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64135237>.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
СУЧАСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

**МАТЕРІАЛИ ІІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 25.09.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,51. Тираж 100. Замовлення № 0918/26.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.